

MARTİN HEİDEGGER DEVARLIK ANLAYIŞI

Esra AKSOY

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi: Filiz BAYOĞLU KINA
2022
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI**

Esra AKSOY

MARTİN HEİDEGGER DEVARLIK ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi: Filiz BAYOĞLU KINA**

ERZURUM – 2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum Martin Heidegger'de Varlık Anlayışı" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

12/01/2023

Esra AKSOY

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Filiz BAYOĞLU KINA danışmanlığında, Esra AKSOY tarafından hazırlanan bu çalışma 14 / 12 / 2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Felsefe Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Filiz BAYOĞLU KINA

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Hüseyin AYDOĞDU

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mücella CAN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HEİDEGGER ÖNCESİ FİLOZOFLARDA VARLIK PROBLEMİ

1.1. ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE VARLIK PROBLEMİ	6
1.2. ORTA ÇAĞ FELSEFESİNDE VARLIK PROBLEMİ.....	9
1.3. MODERN FELSEFEDE VARLIK PROBLEMİ	11

İKİNCİ BÖLÜM

HEİDEGGER FELSEFESİNDE VARLIK SORUNU

2.1. TEMEL KAVRAMLAR	15
2.1.1. Fenomenoloji.....	15
2.1.2. Hermeneutik	19
2.1.3. Varlık Kavramı.....	22
2.1.4. Varlığın Anlamı Nedir?	23
2.1.5. Dasein.....	28
2.1.6. Düşüş, Ölüm ve Kaygı	32
2.1.7. Metafizik Nedir?	36
2.1.8. Özdeşlik.....	39
2.1.9. Teknik Anlayışı	42
2.2. HEİDEGGER ONTOLOJİSİNDE VARLIK.....	45
2.2.1. Dasein ve Dünyasallık.....	45
2.2.2. Varlık ve Hakikat	48
2.2.3. Varlık ve Zaman.....	51
2.2.4. Zaman ve Varlık.....	54
SONUÇ.....	57
KAYNAKÇA	61
ÖZGEÇMİŞ.....	64

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MARTİN HEİDEGGER DEVARLIK ANLAYIŞI

Esra AKSOY

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Filiz BAYOĞLU KINA

2022, 64 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Filiz BAYOĞLU KINA (Danışman)
Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU
Dr. Öğr. Üyesi Mücella CAN

Bu çalışmada Martin Heidegger'in varlık ve varlığın anlamı hakkındaki görüşlerini açıklamak temel hedeftir. Bu konudaki düşüncelerini açıklamaya çalışırken Heidegger'in kendi eserleri ve onun üzerine yazılmış olan kitap, makale gibi kaynaklar kullanılmıştır. Çözümleme sürecinin sonunda elde edilen verilerden araştırma yöntemlerine uygun yorumlamalar yapılmıştır. Heidegger için insan, modern çağ ve teknolojinin ilerlemesiyle yeniden ele alınması gereken bir konudur. İnsanı açıklayabilmek için ise ilk önce varlığın anlamının ne olduğu ortaya konulmalıdır.

Varlığın gerçek anlamını açığa çıkarmaya çalışan filozof, alışıla gelmiş varlık anlamını yıkararak yeni bir tanım geliştirmiştir. Varlık kavramını tek bir disiplin ile sınırlandırmamıştır. Metafizik, fenomenoloji, hermeneutik, teknik gibi alanlarda da varlığı ele almış ve yeniden yorumlamıştır. Tüm bunlara olanak sağlayan tek var olan ise Dasein'dır. Soru sorabilen yalnızca O'dur. Hem kendisini hem de gerçek varlığı açığa çıkarabilir. Heidegger için Dasein dünyada kaygı ve zaman içinde yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Varlık, Zaman, Dasein, Kaygı, Hermeneutik, Fenomenoloji

ABSTRACT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MARTIN HEIDEGGER CONSIDERATION UNDERSTANDING

Esra AKSOY

Advisor: Assist. Prof. Dr. Filiz BAYOĞLU KINA

2022, 64 pages

Jury: Assist. Prof. Dr. Filiz BAYOĞLU KINA (Advisor)

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin AYDOĞDU

Assist. Prof. Dr. Mücella CAN

In this study, the main goal is to explain Martin Heidegger's views on existence and the meaning of existence. While trying to explain his thoughts on this subject, he was inspired by Heidegger's own works and sources such as books and articles written on Heidegger. Interpretations in accordance with the research methods were made from the data obtained at the end of the analysis process. For Heidegger, human is a subject that needs to be addressed again with the advancement of modern age and technology. In order to explain the human being the meaning of existence must first be revealed.

Trying to reveal the true meaning of existence the philosopher has developed a new definition by destroying the usual meaning of existence. Did not limit the concept of being to a single discipline. He also addressed and reinterpreted existence in fields such as metaphysics, phenomenology, hermeneutics, and technique. Dasein is the only being that enables all of this. He is the only one who can ask questions. It can reveal both itself and existence. For Heidegger, Dasein lives in the world in anxiety and time.

Keywords: Being, Time, Dasein, Anxiety, Hermeneutic, Phenomenology

ÖNSÖZ

Heidegger'in eserleri ele alındığında en temel kavramları ‘‘varlık’’ ve ‘‘zaman’’ olduğu göze çarpmaktadır. Çalışmanın konusu olan ‘‘Martin Heidegger de Varlık Anlayışı’’ nı açıklamaya çalışırken bu iki kavramdan yararlanılmaktadır. O, varlığı başlangıç noktası olarak kabul etmektedir. Varlığın ontolojik açılımını sorgulamaya çalışmaktadır. Böyle yaparak Batı dünyasını içerisine düşmüş olduğu metafiziksel bulanımdan kurtarmayı istemektedir.

Varlığı açıklamaya çalışırken felsefe tarihindeki varlık kavramını yeniden ele alır. O'na göre varlık hakkında yapılan açıklamalar eksik ve hatalıdır. Antik Çağ'dan itibaren varlık nedir? sorusu ele alınmıştır. Bu hatalı bir sorudur. Ele alınıp açıklanması gereken soru ise Varlığın anlamı nedir? sorusudur. Bunu yaparken kullandığı yöntem ise fenomenolojidir. Bu soruyu sorabilen en temel varlık ise Dasein'dır. Dasein bu soruyu sorarak varlığın gerçek anlamını ortaya koyar. Bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle beraber hem kendine hem de etrafına yabancılaşan Dasein tüm bunlardan kurtularak kendi var oluşsal yapısını açığa çıkarmalıdır.

İki bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Heidegger öncesi bazı filozofların varlık ve insan kavramlarına yönelik birtakım görüşler ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Heidegger'in varlık görüşünü açıklamaya çalışırken kullandığı kavramlar ve yöntemler ele alınmıştır. Varlık ve insan, varlık ve zaman arasında kurduğu ilişki, Dasein ve onun ilişkili olduğu diğer kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken bana yardımcı olan ve yol gösteren danışman hocam Filiz BAYOĞLU KINA'ya ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen, her koşulda yanımda olan aileme teşekkür ederim.

GİRİŞ

Martin Heidegger, 26 Eylül 1889 günü Almanya'nın Messkirch kasabında dünyaya gelir ve 2 Mayıs 1976 yılında Freiburg'da hayatını kaybeder. Katolik bir aileden gelen Heidegger, adını da kilisede çan çalan çocukların birinin adından alır. Birkaç yıl Cezvitlerin manastırında bulunmuş olan Heidegger, buradan ayrıldıktan sonra felsefe eğitimi almak için Freiburg'a gider ve eğitimini tamamlar. Erken yaşta okuduğu Franz Brentano'nun "Aristoteles'e Göre Varlığın Çok Anlamlılığı Üzerine" adlı yapıtı felsefeye yönelmesine sebep olur. Heidegger, Rickert'in gözetiminde doktora eğitimini tamamlar ve Marburg'da profesör unvanını alır. 1928 yılında Freiburg Üniversitesine giderek Husserl'den kalan koltuğa oturur. 1945'te ise bazı siyasi nedenlerden dolayı oradan ayrılmak zorunda kalır fakat ölene kadar bir okulda olmasa da kalabalıklar önünde dersler vermeye devam eder.¹

Heidegger'in yaşadığı dönemde insan probleminin zirvede olduğu söylenebilir. Bu dönemde etkili olan düşünce akımı varoluşçuluk, Heidegger'i varlık nedir? sorusu temelinde insan problemine yönelten etkili bir akımdır. İnsan sorunu ilk defa burada karşımıza çıkmaz. Bu problem Sokrates'e kadar geriye götürebilir. Sokrates, insan sorununu kendi dönemindeki düşünürlerden farklı olarak ahlaki boyutuyla ele alır. Onun için insan mutluluğa haz ile değil, erdem ile ulaşabilir. Bunu ise bilgi ile gerçekleştirebilir. Bu nedenle bazı filozoflar, Sokrates'i varoluşçu filozof olarak ele alır. İnsana layık olduğu değeri tekrardan vermeye çalışan varoluşçu felsefede² insan, aynı zamanda özgür

¹ Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, (3. Basım), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, 118-119.

² Kendisini varoluşçu olarak nitelendirmeyen Heidegger, ele aldığı kavramlar bakımından çoğu filozof tarafından varoluşçu olarak nitelendirilir. Varoluşçuluk; İngilizce existentialism, Fransızca existentialisme ve Almanca existentialismus kelimesinden gelir. J. P. Sartre, Karl Jaspers, Heidegger ve G. Marcel gibi düşünürler tarafından savunulmuş olan çağdaş felsefe akımıdır. İnsanın varoluşuyla doğal nesnelere özgü varlık türü arasındaki karşıtlığı büyük bir güçle vurgulayan, iradesi ve bilinci olan insanların nesneler dünyasına fırlatılmış olduğunu savunan felsefe okuludur. Varoluşçuluğun temel özellikleri arasında en belirgin olan özelliği bireysel varoluşu öne çıkarmasıdır. Bu felsefi akım, varoluşun öncelikle bir varlık problemi, varoluşun kendi varlık tarzıyla ilgili problem olduğunu dile getirir ve varlığın anlamına ilişkin araştırmaya karşılık gelir. Varoluşçuluk epistemolojik açıdan dünyanın, insanın ilgi ve eylemlerinin etkisinden bağımsız olarak nesnel betimleme olabileceğini kabul etmez. Varoluşçuluğa göre varlığa ilişkin araştırma var olanın aralarından bir seçim yapmak durumunda olduğu çeşitli imkanlarla karşı karşıya gelmeyi gerektirir. Bu imkanlar insana kendi özünü yaratma şansını tanır. İşte bu imkanlar, onun şeylerle ve başka insanlarla olan ilişkileri tarafından yaratılmıştır. Bu nedenle varoluş her zaman dünyadaki bir varlık olmak veya seçimi sınırlayan somut ve tarihsel olarak belirlenmiş bir durumda ortaya çıkmak durumundadır. Varoluşçuluk nesneden yola çıkan varlıkla ilgili nesnel doğrulara ulaşmaya çalışan görüşlere karşı öznen hareket eder ve öznel hakikatlerin önemini vurgular. Varoluşçuluk özellikle de hümanist veya ateist boyutu içinde evrenin akılla anlaşılabilir olan bir gelişme doğrultusu olmayıp özü

seçimleri ile bir var oluş sürecine dahildir. Bu nitelikleriyle insan, diğere varlıklardan ayrılır. Heidegger, varoluşçu felsefenin özelliklerini ele alarak insanların alışkın oldukları fakat sonrasında geri plana attıkları ve yabancılaştıkları varlığın anlamını ele almaktadır. Heidegger için varlık, daha belirlenmiş, tamamlanmış ve açıklanmış değildir. O, varlığın, metafiziğin içerisindekiler ile iç içe geçmiş durumda olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumdayken teolojik olarak da açıklanmaya çalışıldığı için insan ile bağlantısı kopmaktadır. Geleneksel felsefe, varlığın kaynağını arar fakat varlığın anlamını ikinci plana atar. Orta Çağ'da ise varlık, teolojik olarak açıklanmaya çalışılır fakat yine bir anlam kazanamaz. Varlığın ne olduğu tam anlamıyla açıklanamadığı için varlığın anlamı arka plana atılır ve unutulur. Bundan dolayı Heidegger düşüncelerini bu sorun üzerine yoğunlaştırarak "Varlığın anlamı nedir?" sorusuna cevap bulmaya çalışır. Heidegger, genel anlamda varlık³ problemi ile ilgilenir de erken dönemlerde insan ve doğa bilimleri ile de ilgilenir. Kendinden önceki ve kendi dönemindeki birçok kişiyi (Hölderlin, Rilke, Dostoyevski, Kierkegaard, Nietzsche) okuyan Heidegger, bunlardan büyük oranda etkilenir. Kierkegaard'ın "Hegel Ontolojisi'ni" inceleyen Heidegger, bununla birlikte varlığı tekrardan ele alır.

Husserl ve Bergson'nun fenomenolojisi ile birlikte zaman kavramından etkilenen Heidegger, varlık sorununu açıklamaya çalışırken zaman probleminin de doğru yorumlanması gerektiğini vurgular. Zaman kavramı, varlık sorunundan ayrılmaz ve problem tarihsel süreç içinde ele alınır. Bundan dolayı Eski Yunan uygarlığına kadar gider ve varlığın çeşitli yorumlarını kavramaya çalışır. Bu dönemden itibaren varlık problemini ele alır ve "Varlık ve Zaman'ı" yazmaya karar verir. Parça parça basılan bu kitap birkaç yıl içerisinde dönemin en popüler ve en değerli eserleri arasına girmeyi başarır. Bu kitapla beraber fenomenoloji felsefede derin bir iz bırakır ve felsefe tarihi yeniden sorgulanmaya başlanır. Bununla beraber varlık ve ontolojide tekrardan sorgulanır. Bazı seminerlerinde ele aldığı varlığın anlamını bu kitapla birlikte sistemleştirir. Kitapta genel olarak varlığın anlamı nedir? sorusu ele alınır ve bu soru fenomenolojik bir tarzla zamanın anlamıyla beraber kendini açan varlığın şu anlığı olur.⁴

itibariyle saçma ve anlamsız olduğunu öne sürer. Var oluşçuluğa göre evrene anlamı veren insandır. Böyle bir evrende insanın hazır olduğu ahlak kuralları olmadığından varoluşçuluk ahlaki ilkelerin kendi eylemleri dışında başka insanların eylemlerinden de sorumlu olan insan tarafından yaratıldığını savunur. (Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (6. Baskı), Paradigma Yayıncılık, İstanbul Kasım 2005, s 1696)

³ Çalışmanın asıl konusu varlıktır ve bunu ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alacağız.

⁴ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, (Çev.: A. Kadir Çüçen), (2. Baskı), Asa Kitapevi, Bursa 2000, 200.

Heidegger'in Varlık ve Zaman'da ele aldığı en önemli konu, "Varlığın anlamı nedir?" sorusudur. Bu soruyu insanın, varlık olarak varoluşsal tarzlarını çözümlenmesiyle mümkün olduğunu ileri sürer. Problemden ortaya konulan şey insanın sonlu bir varlık oluşu ve varoluşsal yönleri gibi özelliklerinin ele alınıp açıklanmasıdır. Asıl hedef varlığın anlamının ne olduğunu sorgulamaktır.

Felsefenin önemli konularından biri olan varlık hakkında birçok açıklama yapılsa da bunun cevabı net bir şekilde ortaya konulamaz. Çünkü varlığı hem felsefe hem de bilim inceler. Bilim, varlığı gerçekçi bir bakış açısıyla ele alır. Varlık, dış dünyada vardır (örneğin; kitap, elma, masa) ve yokluğu kabul edilmez. Bilim, varlığı parçalara ayırarak araştırır. Felsefe, varlığın ne olduğunu bilim kadar net bir dille açıklayamaz. Varlığın var olduğunu kabul edenler kadar varlığın var olmadığını savunan görüşlerde bulunur. Felsefe, varlığı bir bütün olarak inceler onu parçalara ayırmaz. Genel olarak varlığın kendisiyle ilgilenir. Bu var olanı inceleyen varlık bilimi ise ontolojidir. Aristoteles için ilk felsefedir ve bazı zamanlarda teoloji ile benzerlikleri bulunur. Ontoloji, bazen de metafizik anlamına gelir ve metafiziğin bir dalı olarak ele alınır. Varlığı parçalara ayırarak değil onu bir bütün olarak inceleyen ve varlığı, varlık olarak ele alan felsefi bir disiplindir. Var olanı özü ile ele alır. Kant ise ontolojiyi, akılla varlık arasındaki ilişkiden dolayı rasyonalizmin ortaya çıkardığı bir şey olarak açıklar. Bu ise bizi Tanrı'yı ispatlama isteğine götürür.⁵

Heidegger'in varlığın anlamı nedir? sorusu ile ele almak istediği şey varlığa hak ettiği değeri vermeyen felsefe tarihi ile hesaplaşmadır. Modern felsefenin kurucusu sayılan Descartes'ın bilgi kaynaklı cogito'sunu kabul etmez. Descartes ile gündeme gelen düalizm sorunu ile birlikte öznenin yerini yeniden bulmaya çalışır. Heidegger'in amacı, Kartezyen geleneğe bağlı olan epistemoloji temelli düalist varlık anlayışını yeniden yorumlamak ve onun yerine ontoloji temelli bir varlık kuramı geliştirmektir. Heidegger, ilk önce felsefe tarihindeki varlık yorumlarını yıkmaya çalışır. Böyle yaparak varlığı yanlış tanımlama ve yorumlardan ayırmak ister. Bunu yaparken de kullandığı yöntem, hocası Husserl'in fenomenolojisidir ve "şeylerin kendine dönüş" ilkesini "varlığın kendine dönüşü" olarak ele alır. Böylece varlığın anlamı nedir? sorusunun amacı, varlık

⁵ Doğan Özlem, *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, (2. Basım) İnkılap Kitapevi, İstanbul 1997, 97-103.

tarihinin yıkılması, bunu yaparken kullandığı yöntem ise fenomenolojidir. Çünkü sadece fenomenolojik tavır bize varlığın anlamını verebilir.⁶

Heidegger'in cevaplamaya çalıştığı varlık sorusu bütün bilimlerin problemlerinden farklı özelliğe sahip anlama ve yorumlamayı temele alan hermeneutik tarzda bir sorudur. Fakat O, yorumlama ve anlamayı, hermeneutik gelenekteki filozoflardan farklı bir şekilde ele alır. Anlamayı, varlık alanına indirger ve varlığın anlamını temele alan ontolojik hermeneutik fikri açığa çıkarır. Bu hermeneutik düşünce, Onun insani olanı açıklamak amacıyla kullandığı Dasein⁷ kavramı var olan şeyin varoluşsal yapısını, zamansallığını ve tarihselliğini içerir. Heidegger için varlık sorusunu tekrardan sorabilme gücünü gösteren ve aynı zamanda varlığı kendi varlığı içerisinde ele alan şey Dasein'dir. 1930'lu yıllar Heidegger için ayrı bir önem taşır. Çünkü bu dönemde Heidegger düşüncelerini değiştirir. Varlık ve Zaman'da varlığın anlamını açıklamak için Dasein varlığının var oluş şekillerini açmaya çalışır. Heidegger, Dasein ile değil varlıkla yani Sein⁸ ile ilgilenir. Bu onun dönüşüdür ve bu dönüş "kehre, turning" adı verilir. İşte bu dönüş Dasein'in Sein'e dönüşüdür.⁹

Heidegger, sadece varlık hakkında değil teknoloji, bilim, doğa ve din gibi alanlarda da çalışmalar yapar. Bu konular hakkındaki görüşlerini de bir şekilde varlık ile ilişkilendirir ancak asıl problemi her zaman varlık olur.

Heidegger, varlık problemi kapsamında bilim ve felsefeyi yani ontik ile ontolojiyi birbirinden ayırır. Bu iki alanda da ele alınan şey varlıktır. Bir durumdan veya bir nesneden yola çıkarak varlığı açıklamak ontik alanıdır. Varlığı insandan hareketle açıklamak ise ontolojinin alanıdır. Fakat doğa bilimleri bize varlığın anlamını veremez.

⁶ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 200.

⁷ Genelde Heidegger yorumcuları ve çevirmenleri Dasein terimini çevirmeden kullanmışlardır. İki terimden oluşan dasein'in günlük Almanca anlamı insan varlığıdır. Fakat Heidegger bu anlamıyla sınırlı kalmamış, farklı anlamlar yükleyerek onu felsefesinin temel kavramlarından biri haline getirmiştir. "Da" ve "Sein" dan oluşan Dasein iki terimin birlikteliği içeren bir anlama sahiptir. "Da" Almanca "hier" ve aynı zamanda "dort" anlamına gelmektedir. "Hier" burada, "dort" ise orada anlamına gelir. Sein ise var olmak, varlık veya varoluş anlamına gelir. "Dasein" burada veya orada var olan varlık anlamına gelir. Genellikle Heidegger yorumcuları "Dasein"ı orada var olan varlık olarak ele alırlar. Kadir Çüçen, Melek Zeynep Zafer, Adnan Esenyel, *Varlık Felsefesi*, (3. Baskı) Ezgi Kitapevi, Bursa 2014, 375-376).

⁸ Varoluşçu felsefede özellikle Heidegger felsefesinde Dasein veya insan varoluşunun karşısına geçirilen varlık için kullanılan Almanca terim. Varlıktan değil de varoluştan yola çıkan bu felsefeye göre insanın soru sorabilen tek varlık olduğu için özel bir yeri vardır. İnsan soru sorabildiği için diğer var olanlar arasında varlığın sınırlarını zorlayarak gerçek varoluş haline yükselebilir. (Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1490)

⁹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 199-203.

Çünkü bunlar varlığı kavramsal olarak ele alır ve varlığı bilginin nesnesi yapar. Varlığı bilgi nesnesi yapmak ise onun var oluşsal yapısını arka plana atmak demektir. Ele alınması gereken konu ise kendinde var olmanın tarzını veren Dasein'dir.¹⁰

Ele aldığı birçok konu Heidegger'i felsefesinin temel problemi olan varlığa götürür. İncelediği konularda varlığın farklı açıklamalarını da ele alır. Onu diğer filozoflardan ayıran en temel özelliği ise varlığın anlamının ne olduğunu¹¹ ele almasıdır.

¹⁰ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1688-1689.

¹¹ İlerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde ele alacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEİDEGGER ÖNCESİ FİLOZOFLARDA VARLIK PROBLEMİ

Felsefe tarihi boyunca varlık kavramı hakkında farklı açıklamalar ve yorumlamalar yapılmasına rağmen anlamı tam olarak ortaya konulamamıştır. En temel açıklamalarından biri olan “yokluğun karşısında var olan şey” olarak ele alındığında bile bu anlamı desteklemeyen farklı görüşler vardır. Varlık kavramı açık ve önsel özelliğe sahiptir. Her insanın zihninde bir yere sahip olan bu kavram, söylenildiğinde kolayca anlaşılabilir. Varlık nedir? sorusu varlık kavramı gibi birçok filozof tarafından ele alınır ve farklı anlamlar kazanır. Varlığın varlığını kabul edenler kadar varlığın var olmadığını kabul edenlerde vardır. Çalışmanın bu kısmında varlığın farklı dönemlerde farklı filozoflar tarafından nasıl ele alındığını açıklamaya çalışacağız.

1.1. ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE VARLIK PROBLEMİ

Antik Yunan felsefesinde Sokrates öncesi dönem doğa filozofları olarak isimlendirilir. Çünkü amaç özellikle doğayı ve değişimi açıklamaktır. Doğa filozofları bu değişimi açıklamak için “arkhe” kavramı kullanır. İlk filozof sayılan Thales için arkhe “su”dur. Var olan her şey sudan meydana gelir ve tekrardan suya dönüşür. Su, içerisinde Tanrısal bir güç barındırır ve her yeri kaplar. Anaximandros, için var olanların kökeninde sonsuz ve sınırsız bir şey vardır. Bu onun için aperiondur. Thales maddeyi su ile sınırlandırır fakat bu hatalıdır. Çünkü var olanlar kendi karşıtı ile sınırlıdır ve tekrar ona döner. Anaximenes, ilk maddeyi hava olarak kabul eder. Hava tüm evreni kuşatır. Bu filozoflar bozulma ve oluşun nedeni olarak arkheyi ele alır fakat bu yetersizdir. Hiç biri varlığı tam olarak açıklayamaz. İnceledikleri bir diğer konu ise değişimdir. Bir nesnenin büyümesi, paslanması, sararması gibi birçok neden, onların değişimin nasıl gerçekleştiğinin aranmasına yol olur.

Herakleitos varlığı ateş ile açıklamaktadır. Fakat bu varlık kalıcılığı değil aksine değişimi sağlamaktadır. Yani varlık, bir değişimdir. Oluş, zıtlıklar arasındaki devinimle açıklanabilmektedir. Evrende var olan her şey savaştan meydana gelmektedir. Değişim de kendi içerisinde bazı kurallar kapsamında ortaya çıkmaktadır. Buna “logos” adını vermektedir. Logos evrende düzen sağlamaktadır. Logos aynı zamanda insana dair bir

nitelik barındırır. İnsan bir taraftan duyuları aracılığıyla algılayan, başka bir taraftan ise bu algıladıklarını yorumlayan akla sahip varlıktır. Gerçek bilgiye duyular vasıtasıyla değil akılla ulaşabilmektedir.¹²

Herakleitos'un değişimine Parmenides karşıt bir görüş ortaya koymaktadır. Varlık, sabit ve birdir. Buna duyular vasıtasıyla değil akıl yürütme ile ulaşılabilir. Varlığa dair en önemli önermesi "var olan vardır; var olmayan var değildir". "Varlık, varlığı nerden gelmiştir?" sorusu ele alındığında karşımıza iki cevap çıkmaktadır. Birincisi; varlık, varlıktan gelmektedir. İkicisi ise; varlık yokluktan gelmektedir. Parmenides, çoğu Yunan filozofu gibi ikinci cevabı kabul etmez. Çünkü hiçten hiçbir şey çıkmaz. Birinci cevap doğru kabul edildiğinde ise varlık yaratılmamıştır anlamı çıkmaktadır. Varlık, kendisi ile özdeşir. Varlığın parçaları yoktur ve bir bütündür. Parçalar olsa bile bütüne aittir. Bu da varlığın bütün olduğunu gösterir. Bütün olan varlık bölünemez bir yapıya sahiptir. Duyular bizi yanıltır ve varlık değişmez. Varlık, düz bir şekilde olan gerçekliktir ve her yerde aynı anlama gelir. Varlığı anlamada yalnızca zihin önemlidir.¹³

Felsefe tarihinde insan anlayışının önemini vurgulayan Sofistler, kendi dönemlerinde büyük yankı uyandırır. Genelde sofist kelimesi bilge kişi anlamına gelir. Bu dönemde varlık, insanla ilişkisi bağlamında ele alınır. Doğa filozoflarının nesnel gerçekliği ele almasına karşın Sofistler, nesnel bir gerçekliğin olmadığını üzerinde durur. Bu nedenle sadece bir varlık anlayışından bahsedilmez. Fenomen dünyadan başka bir gerçeklik yoktur. Varlık, fenomenlerden meydana gelir. Sofistlerin önemli filozoflarından biri olan Pythagoras, insanı her şeyin temel ölçütü olarak ele alır. Varlık, algıdan bağımsız değildir. Algılayan kişiler değiştikçe doğru da değişir.¹⁴ Genel geçer doğru anlayışından bahsedilmez. Çay bir kişi için sıcak başka biri için soğuk olabilir. Bunların ikisi de filozofa göre doğrudur.

Platon için gerçek varlık değişmez ve kalıcıdır. Gerçeklik ise ideadan meydana gelir. Platona göre hem Herakleitos'un hem de Parmenides'in varlık ve bilgi hakkındaki açıklamaları eksiktir. Bilginin varlığından söz edilirse onun bir nesnesi de olmalıdır. Bilgi doğru ve zorunlu ise nesnesi de aynı özellikleri taşımalıdır. Evrendeki her şey değişim

¹² Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, (10. Baskı), Say Yayınları, İstanbul 2020, 47-50.

¹³ Çüçen vd., *Varlık Felsefesi*, 374-377.

¹⁴ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, (27. Basım) Remzi Kitapevi, Eylül 2015, 29-30.

halindedir ve bilginin kaynağı bu dünya olamaz. Bilginin nesnesi onun için idealardır. Çünkü idealar gerçek varlıklardır ve tùmeldir. Buna karşın görüngü aleminde varlıklar tekildir. Herkesin zihninde idea olduğu görüşü doğru değildir. İnsan zihninden bağımsız olarak vardır. İdealar dünyası akıl ile kavranabilir.¹⁵ Görüngü alemi ise ideaların birer yansımasıdır. Görüngü aleminde sürekli bir değişim varken idealar alemi kalıcıdır. Platon varlık ve bilgi anlayışında olduğu gibi insanı da idealar kapsamında ele alır. İnsan eksik bir varlıktır ve toplumda bir arada yaşamalıdır. Toplum için söylenilen şeyler insanı da ilgilendirir. İdeal bir devlet düzeninde insan, üzerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmelidir. Platon'un insan anlayışını daha iyi anlayabilmek için Mağara Benzetmesi incelenebilir. Benzetmeye göre insan doğduğundan beri karanlık mağarada yaşar. Zincire vurulan insanlar hiçbir şekilde hareket edemez haldedir. Bu insanlar dışarıdan mağaranın duvarına vuran ellerinde bir şeyler bulunan insanların yansımalarını izler. Buradaki insanların bir tanesi oradan kurtulduğunda içeri yansıyan şeyin gerçekte ne olduğunu gördüğünde şüphesiz şaşırıp kalacaktır.¹⁶ İnsan ruhunun gerçeğe ulaşması için bedenine vurulan prangalardan kurtulması gerekir.

Platon'un dünyayı idealar ve görüngüler olarak ikiye ayırması Aristoteles tarafından eleştirilir. Çünkü gerçek dünya, içinde bulunduğumuz dünyadır ve Platon'un idealar dünyası bu dünya içerisinde yer alır. Platon'un idealar dünyasını tamamen reddetmez. Sadece idealar dünyasının görüngüler dünyasından bağımsız olduğunu reddeder. Bunlar arasındaki fark yeniden ortaya konulmalıdır. Aristoteles, ilk felsefeyi metafizik olarak ele alır ve görüşlerini bu çerçevede açıklar. Metafizik ise kategoriler vasıtasıyla ele alınmalıdır. Kategorileri ona ayıran filozof için en önemli kategori tözdür. Diğer kategoriler ise; nicelik, nitelik, uzam, bağıntı, etkinlik, zaman, edilgenlik, durum ve iyeliktir. Töz, bu kategorinin kendisine yüklendiği varlıktır. Diğer kategoriler tözden ayrı şekilde var olamazlar. Aristoteles için töz nedir, varlık nedir? soruları aynı şeydir. Asıl var olanlar tümeller değil tikel varlıklardır. Örneğin masa, kalem gibi. Öz ise bir şeyin olması gerektiği gibi olmasıdır. Bu nedenle tözseldir. Töz aynı zamanda değişim içerisinde sürekli aynı kalandır. Evrendeki her şey madde ve formdan ortaya çıkar. Aristoteles'in form öğretisi Platon'un idea öğretilerine karşılık gelir. Yani değişmez ve

¹⁵ W.K.C. Guthrie, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, (Çev.: Ahmet Cevizci), (2. Baskı), Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, 29-32.

¹⁶ Platon, *Devlet*, (Çev.: Furkan Akderin), (2. Basım), Say Yayınları, 2016, 269-272.

hareketsizdir. Madde ve form birbirinden sadece soyutlamayla ayrılabilir.¹⁷ İnsan ise ruh ve bedenden meydana gelir. Burnun görevi koku almak, bıçağın görevi kesmek ise bedenin görevi de ruhtur. Aynı şeyin iki farklı şekilde görülmesidir. Bedenin sürekliliğini sağlayan şey ruhtur. Ruhun görevi bittiğinde bedenin de görevi doğal olarak biter.¹⁸

1.2. ORTA ÇAĞ FELSEFESİNDE VARLIK PROBLEMİ

Modern felsefe ve Antik felsefe arasındaki dönemi kapsar. Orta Çağ felsefesi en belirgin özelliklerin biri, kişilerin üzerinde etkili bir din topluluğunun olmasıdır. Sanat, siyaset, bilgi, varlık gibi birçok alanda etkili bir dini görüş vardır. Aklın önemi yitirilmiş ve yerini Tanrı'nın vahiy ve emirleri almıştır. Orta Çağ felsefesinde varlık anlayışı incelendiğinde varlık açıklandıktan sonra diğer varlıklar Tanrı ile ilişkileri bağlamında açıklanmaya çalışılır.

Hem bir duygu hem de düşünce insanı olan Augustinus felsefesinde insan varlığını açıklamak oldukça önemlidir. Felsefesinin temel problemi mutluluktur. İnsan mutluluğa bilgelik ile ulaşabilir. Bilgi ise gerçeğin elde edilmesidir. Tanrı hem mutluluğun kaynağı hem de güvencesidir. İnsan ilk önce Tanrı'yı bilmeli ardından kendini bilmelidir. Çünkü Tanrı vasıtasıyla kendini bilebilir. Tanrı evreni özgür iradesiyle yaratır. İnsanı da ilk başta özgür olarak yaratır. Fakat Adem nefsi yüzünden günah işler. Bu ilk günahla insan Tanrı'dan ayrılır. Bundan sonra günah, ilk insanın yani Adem'in soyundan gelen bütün insanlarda bulunur. İnsan, sürekli olarak kötülük yapmaya meyilli hale gelir. İnsanı bu kötü durumdan kurtaracak olan yine Tanrı'dır. Bundan kurtulmak isteyen insan sürekli olarak Tanrı'ya dua eder. Tanrı'nın kendisi kötülük barındırmaz, O mutlak iyidir. Böyle yaparak Tanrı'ya yakınlaştığına inanır. Kişinin kendini araştırması aklın sınırlarını aşar ve sevgi haline gelir.¹⁹ Augustinus için hem algı hem de duyu yanıltıcıdır. Hakikat Tanrı'dır ve Tanrı insanın içerisinde. İnsan, beden ve ruhtan meydana gelir. Ruh, sürekli sabit kalırken beden, değişime tabi olur. Duyumla beraber ruh aktif hale gelir. Bazı duyumlar bedenimizin ihtiyaçları ile ilgili bazı duyumlar ise nesneler ile ilgili

¹⁷ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefesi Tarihi, (Aristoteles)*, (8. Baskı), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, 221-229.

¹⁸ Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş*, (16. Baskı) Adres Yayınları, Eylül 2012, 157.

¹⁹ Yiğit Cafer Atasoy, *Heidegger'in Varlık ve İnsan Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2018, 4-6.

açıklama yapar. Nesneler, değişken bir yapıya sahiptir. Zaman içerisinde meydana gelir ve kaybolurlar. Böyle bir durumda gerçek bilgidен bahsedemeyiz. Oysa bilmek, değişmeyen nesneyi düşünme yoluyla kavramaktır.²⁰ Buradan hareketle gerçek bilginin sabit ve zorunlu olduğu söylenebilir.

Orta Çağ felsefesinin önemli düşünürlerinden bir olan Boethius için tümellerin tek başına gerçekliği yoktur. Tümeller, gerçekliğe denk olan düşünsel kavramlardır. Duyulu nesnelerde tümeller bulunabilir fakat maddesel nesnenin dışında anlaşılabilirler. Bu görüşüyle Aristoteles'ten etkilendiği söylenebilir. İnsanların akıllarında doğuştan getirdikleri mutlak iyi düşüncesi vardır. Tanrı her şeyin kaynağı ve ilk nedenidir. Bütün varlıklar Tanrı'nın yetkinliğinden pay alarak var olabilir. Bir şeyin bilinmesi onu bilen kişiye göre anlaşılır. İnsan bilgiye ulaşırken akıl, duyum, anlama gibi araçları kullanır. İnsanın bir şeyi bilmek için bu araçlara ihtiyacı vardır fakat Tanrı her şeyin kaynağı olduğu için bunlara ihtiyacı yoktur. Doğadaki maddeleri bilmek fiziğin işidir. Teolojinin işi ise onları anlaşılır olarak bilmektir. Bütün nesnelerin kendilerine has gayeleri vardır. İnsanın gayesi ise felsefe ve teolojinin ortaya çıkardığı bilgiye ulaşmaktır. İnsanın kendi gayesine ulaşması özgürce istemesine bağlıdır. Bu özgürlüğün gerisinde Tanrı'nın koyduğu kurallarının olduğu unutulmamalıdır. Ruhun görevi Tanrı için uygun olanı yapmak olduğundan çelişki içermez. Tanrı'nın her şeyi bilmesi insan özgürlüğünü engellemez tam tersine insana özgür seçimleri için yer bırakır.²¹ Var olan her şey Tanrı'dan pay alarak var olduğu için içlerinde kötülük barındırmaz. Çünkü Tanrı mutlak iyidir.

Thomas Aquinas da Aristoteles felsefesinden etkilenir. Aquinas, kullandığı kavramları Hıristiyan düşüncesinde yeniden ele alır. Orta Çağ felsefesinde metafizik yeniden gündeme gelir ve farklı şekilde açıklanır. Aristoteles, metafiziği ilk felsefe olarak ele alır. Aquinas ise metafiziği teoloji olarak ele alır. Metafiziğin konusu ise Tanrı'dır. Buradaki Tanrı ilk nedendir. İlk nedenin teolojik nitelik taşımasıyla teoloji ve felsefe birlikte ele alınır. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin akıl olması, Aquinas'ı en değerli bilginin zihinsel bilgi olduğu görüşüne götürür. Bilim, maddeden ne kadar çok ayrılırsa o kadar değerlidir. Aristoteles felsefesinde, bir şeyin ilk nedeninin ne

²⁰ Betül Çotuksöken ve Saffet Babür, *Metinlerle Ortaçağ Felsefesi*, (2. Basım), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1993, 51-54.

²¹ Çotuksöken ve Babür, *Metinlerle Ortaçağ Felsefesi*, 93-98.

olduğunu bilmek, o şeyi bilmekle aynı anlama gelir. Buradan hareketle metafizik, ilk nedenin ne olduğu bilmektir. Aquinas, metafizik ve teolojiiyi aynı şey olarak ele almaktan kaçınır. Metafizik, var olan şeyin en altında olan varlığa dair araştırmadır. Zihnin konusu maddesel olanların özü ve varlıktır. İnsanların ilk olarak kavradıkları bilgi, somut olanların bilgisidir. Bilinen şeyler zihnin imkanlarına göredir. Aquinas için tümelin bilgisi aynı zamanda zihnin bilgisidir. Zihin ise soyutlama aracılığıyla tümele ulaşabilir. Soyutlama sonrası somut şeyler hakkında bilgi elde edinilebilir. İnsan ise beden ve bedeninin sahip olduğu formdan meydana gelir. İnsanı ve ona benzeyen şeyleri ayırtıran şey onların maddesidir. Tümel ise onların formudur. Zihnin asıl işi ise tümeli diğer şeylerden ayırmaktır.²²

Platon ve Aristoteles'ten etkilenen Orta Çağ filozofları varlığı ve insanı Tanrı yoluyla açıklamaya çalışır. Tanrı, her şeyin temelidir. Varlıkla ilgili araştırmalar, vahiy ve kutsal kitaplarda açığa çıkar. Var olan şeylerin var olma nedeni Tanrı'ya bağlıdır. İnsan ise var olanlar içinde akıl sahibi olması sebebiyle diğer varlıklardan ayrılır.

1.3. MODERN FELSEFEDE VARLIK PROBLEMİ

17. yüzyıl ile başlayıp Aydınlanmaya kadar olan süreci ifade eder. Orta Çağ felsefesinde etkin rolde olan kilise yerini akla, deneye ve gözleme bırakır. Felsefenin konusu yeniden doğa ve insan olur. Bu bölümde 17. Yüzyıl filozoflarından bir kaçının varlık ve insan görüşleri üzerinde durulur.

Dönemin önemli düşünürlerinden biri Descartes'tır. O, modern felsefenin kurucusu olarak kabul edilir. Dönemde ele alınan konulardan biri, doğru bilgi ve onun nasıl elde edileceğidir. Gerçek bilgiye ulaşmayı hedefleyen kişinin başlangıç noktası öznedir. Özne ise düşünebilen ve bilinçli insandır. O, bütün felsefesini öznenin çözümlenmesinden başlayarak oluşturur. Felsefesinde metod olarak şüpheyi kullanır. Onun için en şüphesiz bilgi, öznenin kendi bilincinin bilgisidir. "Düşünüyorum öyleyse varım" önermesi felsefesinde şüphe edilmeyecek tek önermedir. Descartes, ontolojisinde gerçeklik üç şeyden oluşur: Madde, Tanrı ve zihin. Epistemolojik açıdan, sırasıyla zihin, Tanrı ve madde şeklinde ele alınır. Fakat bu sıra ontolojik sırada geçerli değildir. Ontolojik olarak Tanrı, zihin ve madde şeklinde sıra oluşturur. Tanrı her ne kadar ilk

²² Çotuksöken ve Babür, *Metinlerle Ortaçağ Felsefesi*, 263-269.

sırada olsa da işe özne ve öznenin bilincinden başlanmalıdır. Ontolojiyi, özne üzerinden temellendirir.²³ Bilim ve ontoloji alanında sahip olunan bilgiler kesin değildir, hepsi şüphe barındırır. Descartes'ın düşüncelerini temellendirdiği şey daha öncede ele alındığı gibi öznenin bilincidir. Bütün şeylerden şüphe duyan insan için şüphe duymadığı tek şey düşünmesidir. Düşünmenin gerçekten var olduğunu kabul etmek aynı zamanda düşünen şeyin de olduğunu kabul etmektir. "Düşünüyorum öyleyse varım" önermesi öznenin bilincini kanıtlar. Bu önermeyle birlikte öznenin ontolojik açıdan yeri belirginleşir. Öznenin sonra Tanrı ve maddeyi açıklamaya çalışır. Özne, zihinden nesnel dünyaya doğru yer değiştirmelidir. Bu yer değiştirmede araç ise Tanrı'dır. Tanrı'nın varlığı ispat edildiği taktirde yarattığı şeyler de gerçek olacaktır. Mutlak iyi olan Tanrı insanları kandırmaz. O'nun varlığı ispat edilmez ise özne, zihne hapsolacaktır. Tanrı fikri insanda doğuştan bulunur. O, her şeyin dışında tek başına vardır. Buradan hareketle "Tanrı vardır." çıkarımı yapılabilir. O, tanımı gereği mutlak iyi ve güç olduğu için insanları kandırmaz. Onlardan ayrı maddi alan vardır. Özne ve madde Tanrı tarafından oluşturulmuş tözler iken, Tanrı'nın kendisi ise meydana getirilmemiş tözdür. Deist bir Tanrı fikrini benimseyen Descartes için, Tanrı, evreni yarattıktan sonra artık ona karışmaz. Çünkü evreni düzenleyen kanunlar yaratır. Bundan sonra yönelmesi gereken iki konu vardır: zihin ve madde. Düalizm, tam olarak burada açığa çıkar. Beden ve zihin farklı tözlerdir. Zihnin işi düşünmek, bedeninin ise yer kaplamaktır. Birbirlerinden ayrı olan bu tözler ayrı kanunlara uyarlar. Bunları birbirinden ayıran filozof için büyük bir problem ortaya çıkar: "zihnin bedeni nasıl hareket ettirdiği?"²⁴ Bu probleme bazı çözüm önerileri getirirse de tam olarak açıklayamaz. Ama onun metodu ve bilgi anlayışı birçok filozofun dikkatini çeker.

Dönemin önemli filozofların biri ise Baruch Spinoza'dır. Descartes'ta olduğu gibi varlık, zihinsel bir yapıdır. Onu Descartes'ten ayıran en önemli şey düalist değil monist bir görüşü olmasıdır. Zihin ve beden aynı şeydir. Descartes'ın Tanrı ve O'nun meydana getirdiği dünya arasındaki ikici tavrını eleştirir. Panteist bir filozof olan Spinoza için sadece bir töz vardır, o da Tanrı'dır. Ona göre töz, bütün kavramların dışında sadece kendi vasıtasıyla kavranan benlik veya kendiliktir. Kendinde şey ve yalnız olarak kavranabilen varlık arasında fark yoktur. Tözün, özellikleri algılandığında kavranılabilir. Tözün sahip

²³ Descartes, *İlk Felsefe Üzerine*, (Çev.: Mehmet Karasan), (1. Baskı), Maarif Matbaası, 1942, 13-24.

²⁴ Çüçen vd., *Varlık Felsefesi*, 277-279.

olduğu özellikler sınırsızdır. Tözün doğası ise var olmaktır. Olanaklı bütün tözler mecburi olarak vardır ve Tanrı biricik tözdür. Varlık ise meydana getirilmiş ve getirilmemiş olarak ikiye ayrılır. Meydana getirilmiş varlık tanımı, ona en yakın sebebi içinde barındırır. Meydana getirilmemiş varlık tanımında ise, kendini kendinden başka açıklayacak bir şeye ihtiyacı olmamalıdır. Bu tanımların yeri onun metafiziğinde önemlidir. Çünkü bilgi ve varlık birbirleriyle uyumludur. Spinoza için beden ve ruh aynı şeyin iki farklı şekilde görünmesidir. Uzama sahip olan bütün şeyler için düşünce olmalıdır. Aynı şekilde düşünce de uzama sahip olmalıdır. Kavradıklarımız bunların görünümlerinden birine sahiptir. Tanrı ve doğayı aynı anlamda kullanır. Tanrı, doğadaki düzeni istediği zaman değiştirecek bir varlık değildir. Tam tersine bu düzende mecburi olarak yer alan varlıktır. Doğadaki olaylara müdahale etmesi olaylar arasında mantıksal ilişki olmadığı anlamına gelecektir. Bu şekilde doğa yalnızca deney ve gözlemle açıklanabilir. Rasyonalist bir filozof olan Spinoza için doğadaki şeyler Tanrı'nın seçimleri doğrultusunda değil mecburi olmasıyla belirlenir. Doğa ve Tanrı'yı aynı şey olarak ele alır.²⁵

Modern felsefede ele alacağımız son filozof ise Wilhelm Leibniz'dir. Töz anlayışı bakımından kendinden önceki filozoflardan ayrılır. Onun için basit tözler, her şeyi meydana getirir. Dünyada birbirlerinden farklı ve sınırsız sayıda töz vardır. Var olanlar bunların sıfatlarından ortaya çıkar. İnsanlar, tözün özelliklerinin açık ve seçik olmamasından dolayı onları açıklarken hata yapabilir. Hata yapmayan, onun bütün özelliklerini mecburi olarak bilen ise Tanrı'dır. O'nun için töz hakkındaki önermeler açıktır. Kısaca tözlerin özelliklerinden bahsedecek olursak eğer tözler; yapı taşıdır ve bölünemezler, tözlerin birleşmesiyle şeyler var olur, ayrılmasıyla yok olur, birbirlerine benzemezler fakat algı ve istence sahip olmaları açısından benzer yönleri vardır. Leibniz, tözlerden "monadlar" şeklinde bahseder. Monadlar, atomlar gibidir. Bunlar daha çok metafiziksel olarak düşünülmelidir. Bu nedenle belli bir yer kaplamazlar. Onları birbirinden ayıran şey dışsal değil içsel olandır ve dışarıdan gelen her şeye kapalıdır. Hepsinin algılama seviyesi farklıdır ve içlerinde hiyerarşik bir düzen vardır. Algısı en açık olan evreni iyi yansıtır. Birden fazla olan monadların düzen içinde kalmasını sağlayan şey ise Tanrı'dır.²⁶

²⁵ Baruch Spinoza, *Etika*, (Çev.: Hilmi Ziya Ülken), (4. Baskı), Dost Yayınları, Ankara 2011, 30-47.

²⁶ *Descartes-Söylem, Spinoza-İnceleme, Leibniz-Monadoloji*, (Çev.: Aziz Yardımlı), (3. Baskı), İdea Yayınları, İstanbul 2014, 125-129.

Modern felsefeyi özetleyecek olursak eğer akıllı ve düşünmeyi temel alırlar. Özellikle Descartes ile başlayan ‘‘cogito’’ çoğu filozof tarafından kullanılır ve rasyonalist gelenek başlar. Var olan şeyler Tanrı’dan ziyade akıl ile açıklanır ve insan etkin bir rol alır. Orta Çağ’da dini söylemler doğrultusunda hareket eden insan, burada düşünen varlık olması sebebiyle diğer insanlardan ayrılır. Geriye kalan bölümde ise Heidegger’in bunları neden eleştirdiği ve varlığı nasıl ele aldığı açıklanmaya çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

HEİDEGGER FELSEFESİNDE VARLIK SORUNU

Çalışmanın bu bölümünde Heidegger'in varlık ve insan sorununu açıklarken kullandığı bazı kavramlar ve yöntemler ele alınır. Bu iki sorunu hayatın her alanına yayar ve bir bütün olarak inceler. Bu nedenle kullandığı kavramların farklı alanlarda da ele aldığı kavramlar olduğu söylenebilir. Bu kavramlara yeni anlamlar yükleyerek yeni bir felsefe inşa eder.

2.1. TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1. Fenomenoloji

20. yüzyılda büyük yankı uyandıran fenomenoloji, E. Husserl'e göre varlıkların asıl anlamını bulmak isteyen bir yöntemdir. Fenomenoloji, görüngünün yani fenomenin²⁷ doğrudan kendini göstermesiyle açığa çıkar ve konusu özdür. Fenomenoloji, fenomenlerin yalnızca akılla ulaşılabilen ideler ile ilgili içeriğidir. Bu içerik sadece görüleme ile kavranılabilir.²⁸

Fenomenoloji kelimesi, ilk defa Alman düşünür J. Lambert 'ın "Neues Organon" adlı eserinde karşımıza çıkar. Terim ilk başta görünüşler kuramı ya da fenomenler teorisi gibi anlamlara gelir. Bu kitap dört bölümden oluşur. Kitabın üç bölümünde düşünce kanunları ele alınarak doğruluk kuramı geliştirilir. Kitabın son bölümünde ise fenomenolojiyi, duyuşal deneyimlere dair araştırma manasında kullanır ve şeylerin insanlara nasıl görüldüğüne ilişkin kuram oluşturur. Bu kavram felsefe tarihindeki birçok kavram gibi farklı düşünürler tarafından farklı anlamlar kazanır. Kant fenomenolojiyi, tasarımlar arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanır. Hegel ise tinin tekil duyumdan, kesin bilgiye denk olan yükselişini ifade eden etkinlik olarak ele alır. Brentano'da ise bu terim fenomenlere dair analizi ifade eder. Fenomenoloji ilk defa Lambert tarafından kullanılmış olsa da onu popüler hale getiren Husserl'dir. Fenomenoloji felsefe tarihinde

²⁷ Yunanca "görünüş" anlamına gelen phainomenon kelimesinden çevrilmiştir. En genel anlamıyla, bizi çevreleyen dünyada duyular aracılığıyla algıladığımız herhangi bir nesne; algının nesnesi, algılanan şey, gözlemlenebilir olan olgu ya da şey.

²⁸ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 68-70.

önemli bir yer tutar. Kavram olarak uzun bir geçmişi olmasına rağmen yöntem olarak 20. yüzyılda bilimlerde ortaya çıkan krizi çözmek amacıyla geliştirilir. Öz ontolojisi olan fenomenoloji nesnenin nasıl görüldüğünü ele alır. Fenomenoloji nesnenin zihinde görülmesinden oluşur. Günümüzdeki anlamıyla fenomenolojinin kaynağı yine odur.²⁹ Burada ele alınan fenomenoloji, tecrübelerimizden ayrı ve gerçekte olduğu gibi betimlemeyi ifade eder. Kendinden sonra gelen birçok filozof fenomenolojiyi, Husserl de olduğu gibi ele alır ve geliştirir.³⁰

Fenomen kavramı kendini gösterme ve açık bir şekilde görünür olan, kendini kendinde gösteren gibi anlamlara gelir. Başka bir ifadeyle fenomenler ışıktaki kendini gösterenlerin tümüdür ve bu durum bazı Yunanlılar tarafından var olan ile bir tutulur. Var olanlar farklı tarzlarda kendilerini çeşitli şekillerde gösterir. Bazı varlıklar kendilerini bu şekilde gösterse de bazı varlıklar onlardan farklı olarak kendinde olmayan tarzlarda gösterir ve buna görünüş denilebilir. Böylece fenomen kavramının yeni bir anlamı daha ortaya çıkar. Görünüş kavramı, kendisini ortaya çıkarmadığı halde başka şeyin görünür olmasını sağlayabilir. Bu şekilde fenomen kavramı varsaymış olarak ele alınabilir. Fakat varsayılan şeyin üstü örtülüdür çünkü oluşma veya görünme farklı anlamda kullanılır. İçinde herhangi bir şeyin belirdiğini söyleme, o şeyin kendisini fark ettirmesi anlamına gelir. Başka şekilde ise kendisi bir belirme değildir, dediğimizde ise belirme kendisini gösterme olarak karşımıza çıkar. Bir şeyin kendini göstermesi kendini fark ettirmesine bağlıdır. Yani kendini fark ettirenler görünür olabilir. Bu nedenle fenomenler görünüş değildir fakat görünür olanlar fenomene ihtiyaç duyar. Belirme ve görünme ifadeleri genel olarak iki anlama gelir. İlk anlamı: Kendisini göstermeden kendisini fark ettiren anlamında belirme değildir. İkinci anlamı: Kendisini gösterdiği halde kendisini göstermeyen şeye karşılık gelmesidir. Kant ise bu belirme durumunu kendini diğerinde gösteren şeyler olarak ele alır. Fenomenler şeylerin kural dışı tarzlarıdır. Diğer taraftan belirme var olanın kendisinde var olan yönelmedir. Bir şeyin kendini gerçekleştirebilmesi için fenomen olması gerekir. Görünüş ve belirme durumları farklı tarzlarda fenomen üzerinde gerçekleşir. Açıklamaya çalıştığımız fenomen kavramı, kendini kendinde gösteren şeydir. Hangi var olan şeye fenomen denildiği belirtilmemişse ya da kendini gösteren şeylerin

²⁹ Hüseyin Aydoğdu, *Fenomenoloji ve Bilimler*, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Erzurum, cilt:22, sayı:2, 2018, 1298-1301.

³⁰ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 701.

var olan mı yoksa onun farklı bir karakteri olduğu açıklanmamışsa burada ele alınan şey formel fenomen kavramıdır.³¹

Fenomenolojiyi daha iyi anlayabilmek için logos kavramının önemine değinmek gerekir. Logos kavramı felsefe tarihi boyunca açıklanmaya çalışılır ve kısmen de üstü örtülüdür. Logos genel olarak akıl, yargı, tanım, kavram olarak ele alınır. Her zaman farklı kişiler tarafından yorumlanır. Logos'u söz olarak ele aldığımızda söz edilen şeyin söz etme esnasında açık şekle getirilmesidir. Somut eylem esnasında görünür kılma konuşma yetisine sahiptir. Logos bu şekliyle içerisinde herhangi bir şeyin görünür olduğu seslenme halidir. Logos, görünür olma olarak adlandırıldığında doğru ya da yanlış olabilme ihtimalleri vardır. Buradaki yanlış olma üstü kapalı anlamında yanıldır. Bir şeyin üstünü farklı bir şeyle kapatma ve onu olmadığı şey gibi göstermedir. Logos'un akıl olarak ele alınması onun yalın şekliyle görünür kılma işlevidir. Genel olarak logos için bir şeyi görünür yapan şey denilebilir.³² Bu zamana kadar felsefe tarihinde Dasein'ı ortaya kayabilmek için çok emek harcanır fakat geleneksel yöntem yetersiz kalır. Heidegger, Dasein'ı ortaya çıkarabilmek için yöntem olarak fenomenolojiyi seçer. Çünkü fenomenoloji şeyleri direk olarak ortaya çıkarır. Üstü kapalı olan şeyi açığa çıkarır. Fenomenoloji, fenomen ve logos kavramlarından ortaya çıkar ve herhangi bir şeyin kendisini direk olarak üstü kapalı olmadan veren varlığı kavramaktır. Logos, nasıl bir yorumlama ise aynı zamanda fenomenolojide öyledir. Yani bir hermeneutiktir. Heidegger felsefesinde yorumlanma şeylerin kendilerinin yorumlanmasıdır.

Fenomenoloji kavramı taşıdığı anlam açısından kendisine benzeyen terimlere göre farklıdır. Çünkü diğerleri nesneleri kendi alanlarına göre isimlendirir. Fakat fenomenoloji ne nesneleri isimlendirir ne de başlık altında konuları ele alır. Fenomenoloji, bilimlerin hangi konuyu ele alacaklarını ve ele aldıkları konuları nasıl ortaya konulması gerektiği hakkında bilgi verir. Fenomenler açısından bilim ise bilimlerin söz konusu nesnelerini kavramak ve araştırmak istenilen şeylerin direkt olarak ortada olabilmesi ile olanaklıdır.

Fenomen kavramı, fenomenin karşılaşma tarzı içerisinde belirtilmiş olarak verilen şeydir. Fenomenolojik kavram ise açığa çıkarma, belirtme tarzına ve ele alınan

³¹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 53-60.

³² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 61-65.

araştırmanın kavramlarını oluşturan şeydir. Fenomen, her zaman varlığı var edendir. Bu nedenle ilk önce var olanın kendisini ortaya koyması gerekir. Bu nedenle fenomenoloji ontolojidir yani var olanın varlığını ele alır. Fenomenolojik betimlemenin yöntemi yorumlamadır. Dasein'in hermeneutik bir yapısı vardır. Bunun yardımıyla Dasein kendisine özgü varlık anlayışı ile varlığın anlamını ve kendi varlığını açığa çıkarır. Felsefenin temel konularından olan varlık, var olanın türü değildir. Fakat bu durum bütün var olanları etkiler. Ontoloji ve fenomenoloji, nesneyi ele alma şekli açısından felsefenin kendisidir. Felsefe, Dasein'in yorumlanmasını başlangıç noktası olarak belirleyen fenomenolojik ontolojidir.³³

Heidegger, varlığın farklı anlamlara gelmesinden hareketle varlığın temel anlamının ne olduğu ile ilgilenir. Heidegger'i fenomenolojik geleneğin parçası yapan da budur. Fenomenolojiyi varlığa uyarlamasıyla, fenomenolojiyi daha önceden ele alan filozoflardan ayrılır. Fenomenolojinin kurucusu sayılan Husserl, paranteze alma³⁴ süreci sonunda ulaştığı tecrübenin nesnesinin kendisini bilince açmasından ortaya çıktığını ifade eder. Husserl bundan dolayı fenomenolojik yöntem ile kalem, ev, kitap benzeri varlıklar üzerine odaklanır. Fakat Heidegger, Husserl de olduğu gibi tek tek varlıkları değil, varlığın kendisini ele alır. Heidegger, hem tekil varlıkların hem de varlığın kendisini Husserl'in yapmış olduğu gibi fenomenolojik görüngü ile açıklanabileceğini ileri sürer.

Sadece benim bilimcim için net bir şekilde bilgisine ulaşılabilen fenomene varmamı sağlayan şey ise fenomenolojik epokhe³⁵dir. Grekçe kökenli olan bu kelime (epokhe) kısaca yargıda bulunmama anlamına gelir. Fenomenolojik epokhe, bir şeye ilişkin yargılamadan uzaklaşmayı ifade eden paranteze alma durumudur. Fakat bu olay, olguların var olmalarından kuşkulanağımız anlamına gelmez. Var oluşun hareketin dışında bırakıldığı ön yargısız felsefeye varmak amacıyla kullanılan yöntemi işaret eder. Fenomenolojik epokhe, sadece bilinç için fenomeni açığa çıkarır. Paranteze alma

³³ Yiğit Cafer Atasoy, *Heidegger'in Varlık ve İnsan Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2018, 59-62.

³⁴ Fenomenojide bize ideal varlıkların belirli özelliklerini, ilişkilerini vs. bilme imkanı veren öze ilişkin sezginin söz konusu olabilmesi için, uygulanmak durumunda olan fenomenolojik teknik; Husserl'in fenomenolojik indirgeme tekniğinin temel özel parçası .

³⁵ Genel olarak insan varlığının görüşlerin ötesine geçerek gerçekliğin kendisine ulaşamayacağını öne sürmek suretiyle, ruh dinginliğine ve kesinliğe ulaşmak amacının bir parçası olarak bilgiyi bütünüyle reddetme tavrını ifade eder.

durumundan geriye kalan tek şey görünüştür ve buradaki görünüş fizikseldir.³⁶ Heidegger, fenomenolojik epokhe sonucunda ulaşılan deneyimde kendimizi yalnızca doğa bilimcilerin değil, eski metafizikçilerin de hatalı önyargılarından uzaklaştırdığı ve varlığın kendisini bize asıl bundan sonra açıldığını ifade eder.

Heidegger ve Husserl'i fenomenolojik gelenek içinde ayıştıran başka bir konu ise insan hakkındaki farklı görüşleridir. Her iki filozof da insan konusu üzerinde durur ve insanı derinlemesine inceler. Husserl insan ile dünya arasında oluşan insanın dünyayı algılama, düşünme gibi eylemlerine dikkat çekerken insanı özü itibarıyla bilen varlık olarak ele alır. Heidegger'de insan ise, bilen varlıktan ziyade yabancı dünyada kendi yazgısı ile uğraşan, kendi varlığı ile ilgili kaygıya düşen varlıktır. Buradan hareketle Heidegger fenomenolojisinin "insan var oluşu fenomenolojisi" olduğunu söylemek hata olmaz.³⁷

2.1.2. Hermeneutik

Genel anlamıyla insan hareketlerinin veya sözlerinin ortaya çıkardığı ürünlerin ve kurumların açıklamasını yorumlama ve anlama sanatıdır. Pozitivizmin, genel kabullerinin karşısında bir tutum sergiler. Pozitif ve sosyal bilimlerin içeriklerinden bir olan insanın, özelliklerinden dolayı ortaya çıkan yorumlama tarzıdır. Felsefe tarihi boyunca kullanılan bu terim felsefeye Dilthey tarafından kazandırılır. Oysa hermeneutik ilk defa Antik Yunan'da karşımıza çıkar. Antik Yunan'da Tanrıların emir ve sözleri insanlara Tanrı'nın habercisi olarak kabul edilen Hermes tarafından aktarılırdı. Tanrıların aktardığı bu sözler insanların hayatları ile ilgilidir. Bu sözlerin olduğu gibi anlaşılması yerine yorumlanması gerektiği vurgulanır. Bu yorumlanmaya ise hermeneutik adı verilir. Hermeneutiğin gelişmesinde en önemli adım F. Schleiermacher'ın metinlerin yorumları hakkında geliştirdiği teoridir. Bu teori ile açıklanmak istenilen şey bir metni, yorumlayan kişi önce metni kaleme alan kişi kadar iyi anlamalı, sonrasında ise yazar kişiden daha iyi şekilde anlamayı hedeflemelidir. Bu bakış açısından hareketle, metnin yazıldığı dil ile ilişkisinde ve dil bilgisi kurallarına uygun açıdan yazar kişinin, niyeti ve gelişimiyle

³⁶ Faruk Manav, *Martin Heidegger'in Varoluşçu Hermeneutiği*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013, 54.

³⁷ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1125.

ilişkisi dahilinde psikolojik açıdan incelenmelidir. Schleiermacher'den sonra hermeneutiği açıklamaya çalışan kişi Dilthey'dir.³⁸

Dilthey'e göre hermeneutik, öğrenme ihtiyacı nedeniyle Greklerde ve Yunanlılarda buradaki şairlerin şiirleri yorumlamasıyla birlikte ortaya çıkar. Dilthey için bir başka adım ise İskenderiye Filolojisinde atılır. Böylece yazınsal eserler toplanır, eleştiriler yapılır ve sahte eserler bir kenara ayrılır. Dilthey için bir diğer adım Bergama Filoloji Okulu'nda atılır. Burada açıklama sanatına alegorik yorumlama eklenir. Dilthey'e göre bu alegori³⁹ Eski ve Yeni Ahit'in de yorumlanmasında kullanılır ve eserlerin anlamlı olma ihtimalinin yüksek olduğu fark edilir. Bunlar ise yorum farklılıklarına neden olur ve yorumlama sanatının kuralları ortaya çıkar.

Dilthey'den etkilenen Heidegger, onun hermeneutik görüşlerini varlığa uyarlar ve bir adım öteye taşır. Heidegger Varlık ve Zaman'da bireyin var oluşunu diğerinin yanında olmasıyla bulur ve varlığın tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışır. Bu nedenle ontolojiyi varlığa ait bir hermeneutik olarak ele alır. Heidegger için böyle bir kavram gizli olanı açığa çıkarır ve gizli olan şeyi yorumlar. Heidegger, bu kavramı varlığa indirgeyerek onu Dasein'in varlık yorumu olarak ele alır. Heidegger'e göre yorumlama temel bir olaydır ve Dasein varlığının doğasını bize anlatır. Heidegger, hermeneutiği bir yorumlama ve anlama ontolojisi haline getirir.

Heidegger, kendinden önce de kullanılan hermeneutiği bir adım öteye taşır. O, hermeneutiğin bir döngü içerisinde olduğunu iddia eder. Bu döngü, varoluşu anlamayı ve yorumlamayı, ontolojik yapı içerisinde nasıl sonuçlar ortaya çıkaracağını inceler. Heidegger için anlama metafiziksel bir şey olarak değil varlıktan ayrılmayan şekliyle ele alınmalıdır. Anlamayı ontolojik çerçevede ele alan Heidegger, Dilthey'in görüşlerini de tamamen reddetmez. Dilthey, anlamının ruh halinden bağımsız olarak ele alınamayacağını söyler. Burada vurgulanmak istenilen asıl konu Heidegger için "anlama" ontolojik bir konudur. Herhangi bir varlık, dikkatsizce değil tam tersine gizli

³⁸ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 828.

³⁹ İngilizcesi allegory, Fransızcası ise allegorie dır. Grekçe başka anlamına gelen allos ile konuşmak anlamına gelen agorein fiilinden türeyen ve etimolojik olarak başka türlü konuşmak anlamına gelen bir sözcük olarak teorik ya da soyut fikirler ile moral değerlerin sembolik bir biçimde anlatılması. Alegoriyi değer anlatım tarzlarından ayıran en önemli özellik, onun soyut olan bir varlığı somut olan bir şeyle açıklama yöntemine dayanıyor olmasıdır. Sözelimi adalet soyut bir kavramdır fakat onu bir elinde kılıç bir elinde terazi tutan bir insan biçiminde göstermek ölüm olgusunu elinde tırpan tutan bir insan biçiminde sembolleştirmek de bir alegorik anlatımdır. (Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 66)..

olandan kurtulduğunda hermeneutiksel olarak öne çıkar. Tıpkı bunun gibi anlamamanın yapısı da herhangi bir şeyin yardımıyla değil içerisinde bulunduğu düzen bozulduğunda, ani bir şok yaşandığında kavranabilir.

Heidegger, ‘‘Dünya’’ kavramını çevre ya da evren anlamında kullanmaz. Onun dünya dediği şey kişinin kendi dünyasına yakın olandır. Heidegger, dünyayı benlikten ayrı şekilde ele almaz. Bir masayı alet olarak ele aldığımızda o bize dünyayı gösterir. Bu dünya yalnızca zihin algılamadaki bilinç öncesi bir eylem değildir. Varlığın içerisindeki imkanların anlamayı biçimlendirdiği evrendir. İşte o evrende varlığın tarihselliği vardır ve orada varlık kendisini anlamaya ve yorumlamaya doğru iter. Yani o bir hermeneutiksel sürecin alanıdır. Anlama ilişkiler bağlamında etkinlik gösterir. Heidegger, bu ilişkileri ontolojik bir temel oluşturmak için ‘‘anamlılık’’ kavramını kullanır. Böylelikle kelimelerin anlamlı bir faydası ve dile zemin olmasının ontolojik bakımdan olanaklı olduğunu gösterir. Heidegger’in altını çizmek istediği şey anlamlılığın, dilin mantık sisteminden daha etkili ve daha derin bir şey olduğudur. O, dilden öncede var olan dünya ve onun ilişkileri içerisine yerleştirilir. Fakat yine de kelimeler formüle edilir. Bunlar dünyada olan ilişkilerin anlamlılığını gösterir.⁴⁰ Anlama bu şekilde ele alınmalı ve yorum yalnızca anlamamanın anlaşılabilir şekilde ifade edilişi olmalıdır. Yorum, sade bir nesnenin değerini belirten bir şey değildir. Anlama genel olarak bu ya da şu gibi görünür şeyler olarak ele alınmalıdır. Anlamamanın her türlü yorumda ortaya çıkan girişi yani ön kurgusu vardır.

Heidegger ‘‘Varlık ve Zaman’dan’’ sonra başka bir eser yazmamış bile olsaydı onun hermeneutiğe olan katkıları tartışılmazdı. Heidegger, anlama problemini yeni zemin üzerinde ele alır. Her türlü anlamamanın geçici ve tarihsel olduğunu ifade eder. Anlamayı yalnızca zihinsel bir süreç olarak değil insan için gerçek olanın açığa çıkarılması gereken şey olarak görür. Heidegger, anlamayı önceki açıklamaya götüren gerçeği bulma ve gerçeği aydınlatma eylemine götüren önceki yere doğru çeker.⁴¹ Heidegger, hermeneutiği, anlama ve yorumlama açısından ontolojik bir serimleme olarak ele alır. İnsanın kendisinin ontolojik bir serimleme olması nedeniyle hermeneutiği insan varlığından ayrı şekilde ele almaz. Hermeneutik, insanda anlama ve yorumlamanın nasıl

⁴⁰ Richard E. Palmer, *Hermenötik*, (Çev.: İbrahim Görener), (1. Baskı), Düşün Yayıncılık, Aralık 2015, 181-197.

⁴¹ Palmer, *Hermenötik*, 189.

ortaya çıktığını gösteren bir teoridir. Hermeneutiği, ontoloji ve fenomenoloji ile birlikte ele alır.

Kendinden önce ve kendinden sonra birçok filozof tarafından kullanılan bu kavram onun öğretisi başka bir alana taşınır. İlk olarak metin, şiir, Tanrı'nın emirleri gibi farklı alanlarda ortaya çıkan hermeneutik, Heidegger ile birlikte varlık alanına taşınır. Varlığın anlamının ne olduğunu ortaya çıkarmaya çalışan Heidegger, hermeneutik, fenomenoloji gibi yöntemleri kullanarak üstü kapalı olan varlığın üstünü açar. Varlıkların bize göründükleri şekillerinden insanların nasıl farklı şeyler anlayabildiklerini açıklamaya çalışır. Bu tıpkı bir şiirden herkesin farklı şeyler anlamasına benzer. Dasein'in otantik bir varlık olarak dünyada nasıl açmlandığını hermeneutik bir süreç olarak ele alır. İşte onu birçok filozoftan ayıran en önemli neden budur: hermeneutiği varlığa, ontolojiye indirgemesidir.

2.1.3. Varlık Kavramı

Varlık kelimesi Yunanca on, Latince esse, İngilizce being, Fransızca être ve Almanca sein anlamlarına gelmektedir. Varlık aynı zamanda sahip olma anlamı da taşımaktadır. Oluşa karşıttır ve sabit kalan gerçekliktir. Bu haliyle ontolojinin konusudur. Varlık, felsefe tarihinde hem isim hem de sıfat olarak ele alınmaktadır. Düşünce tarihinde farklı varlık türleri ve varlık tarzları da vardır. Örneğin, farklı varlık türleri birbirinden değişik şekillerde ayırt edilmektedir. Nitekim varlık tümellere ve tikellere, sonrada somut varlıklara ve soyut varlıklara ayrılmaktadır. Varlığın söz konusu anlamı içinde bir diğer adı da "şey"dir. İkinci anlam içinde varlık, kendiliklerin sahip bulunduğu şeydir yani var oluşturmaktadır.⁴²

Felsefe tarihi boyunca ele alınan varlık, Heidegger'in felsefesinde de önemli bir yer edinmektedir. Kelimelerin etimolojik köklerine önem veren Heidegger, konuları geçmişten başlayarak sorgulamaya çalışmaktadır. Böyle yaparak Heidegger belki de Batının en önemli filozoflarından biri haline gelir. Kendi içerisinde bulunduğu toplumu düşünmeyi ve sorgulamayı, kendini kültürün son kişisi olarak ele alan ve sorgulamayı bu doğrultuda yapan Heidegger, aynı zamanda bilimi de eleştirerek Batının içine düşmüş olduğu sorunlara çözüm bulmaya çalışır. Bu eleştiriler Heidegger'in bilimi inkar ettiği

⁴² Hilmi Ziya Ülken, *Varlık ve Oluş*, (2. Baskı) Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, 124-127.

anlamına gelmez. Eleştirirken kullandığı terimlerin çok anlamlı olması bazı zorluklar ortaya çıkarır. Bu çalışmada Heidegger'i anlamaya çalışırken onu daha anlaşılır kılmak adına açıklama, yorumlama ve betimlemelerden hareket edilir.

2.1.4. Varlığın Anlamı Nedir?

İlk Çağ filozofları varlığın anlamını geri plana atar. İlk Çağ'da varlığın anlamı nedir? sorusundan çok varlık nedir? sorusu açıklanmaya çalışılır. Bu dönemdeki filozoflar yaşadıklarının etkisiyle böyle davranır. Heidegger için tüm bunlar yanıltan ziyade eksikliklerdir. Çünkü Heidegger'e göre varlığın ne olduğunu bilmemiz için önce varlığın anlamını bilmemiz gerekir. Tüm dünyada Aydınlanmanın etkisinin devam etmesi ve insanı insan yapan özelliklerin geri planda kalması varlığın yeniden ele alınmasına neden olur. Sadece Aydınlanma değil devamında açığa çıkan savaşlar, politik nedenlerde bunlar üzerinde etkilidir. Heidegger'e göre bunlar eksiktir ve bu durumdan çıkmak için yeni bir felsefi görüş geliştirir. Felsefesinin ana konusu varlığın anlamı nedir? olur.⁴³ Heidegger'in amacı; kendi yaşadığı dönemde varlık kelimesinden ne anladığımız konusunda açık bir kavrayışımızın olmadığından hareketle varlık nedir? sorusunu yeniden sorar ve onu yeniden yorumlar. Çünkü ona göre varlığın anlamı tam anlamıyla açıklanamamıştır veya ihmal edilmiştir.⁴⁴

Kendinden önceki filozoflardan etkilenen Heidegger, yaşadığı çağın sorunlarını görmezden gelmez. Aydınlanma ile birlikte aklın yeniden egemen olması insanı geri plana atar. Hem Aydınlanmanın etkisi hem de Avrupa'da yaşanan olaylar, filozofların görüşleri üzerinde etkili olur. İnsan da varlık gibi somut hale gelir ve duyguları unutulur. Aklın, egemenliğinin arttırmasıyla geri planda kalan insan için bir çıkış yolu aranılır. İnsanı sadece akıyla değerlendirmeyen, düşünebilen bir varlık olmakla beraber aynı zamanda duyguları da olan bir varlık olarak insanın ele alınması gerekir. Bunu ele alan ve bu düşüncelerle savaşan akım ise varoluşçuluk olur. Çünkü varoluşçuluk insanı hem akıyla hem de duygularıyla birlikte ele alır. Temelde insanın duygu ve düşüncelerini ele alan varoluşçuluk, aynı zamanda filozofların varlık görüşleri üzerinde de etkili olur. Bu dönem düşünürlerinin çoğu varoluşçuluktan, insan varlığından genel bir varlık anlayışı

⁴³ İlerleyen kısımlarda göreceğiz ki varlığın anlamından yola çıkarak insan hakkında da önemli açıklama ve yorumlar yapmıştır.

⁴⁴ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 19-26.

ortaya koymaya çalışır. Özellikle Antik Çağ'daki varlığı doğada arama ya da varlığı zihinde arama yerine, varlığa insan üzerinden ulaşma çabaları doğar. Çünkü en temel varlık insandır. İnsan aklıyla ve duygularıyla bütündür ve insan parçalara ayrılmadan ele alınmalıdır. İşte varoluşçuluğun temel özelliklerinden birisi de budur. Varoluşçuluğun önemli bazı filozoflarını kısaca ele almak gerekebilir.

Varoluşçuluğun kurucusu sayılan Danimarkalı filozof Søren Kierkegaard, ilk önce somut düşünceyi ele alır. Çünkü soyut düşüncede birey unutulur. Soyut düşünce ile birlikte nesnel düşünceyi de kabul etmez. Birey kendi varoluşuna öznel düşünce ile ulaşabilir. Kierkegaard, kişilerin, günlerini boşa harcamaması, yatarak zaman kaybı geçirmemeleri gerektiği konusunda çağrı yapar. Kendi hayatı, bu şekilde yaşayan insanları uyarmak ve onlara farkındalık kazandırmakla geçer. İnsanların yattığı bu gaflet uykusundan uyandıran en önemli şey ise kaygı ve korkudur. Bu korku insanın dünyada yalnız olması ve Tanrı tarafından unutulmuş olmasının korkusudur. Bu korkuyu hisseden ve bundan kaçmayan kişi varoluşunu sürdürebilir. Bu nedenle Kierkegaard için varoluş her şeyin farkında olan insanın, somut ve öznel bir hayatından ibarettir. Fakat varoluş üzerine düşünülemez. Çünkü düşünüldüğünde varoluş ortadan kalkabilir. Varoluş akıl dışıdır ve sezgiler ile kavranılabilir. Varoluş, tek bir kişinin varoluşudur ve felsefe de bireyselliğe doğru gider. Kişiler başkalarına karşı sorumlu değildir. Yalnızca Tanrı'ya karşı sorumludur. Bu nedenle kişi kalabalıklar içinde yalnızdır. Kişiyi topluma iten şey sorumluluktan kaçma duygusudur.⁴⁵ Toplum ve akıl gibi kavramlar bireyin varoluş değerlerini dikkate almaz. Oysa insan sadece akıl sahibi bir varlık değil aynı zamanda duyguları olan bir varlıktır. İşte Kierkegaard, Aydınlanma ile birlikte geri plana atılan insanın duygularına önem verilmesi gerektiğini açıklar. Onun için gerçek felsefe varoluş felsefesidir.

Kierkegaard ile düşünceleri yakın olduğu kadar bir o kadar da uzak olan Nietzsche, yaşadığı dönemde her şeye karşı çıkar. Bu nedenle yüzünü Eski Yunan felsefesine döner. Platon ve Sokrates'ten sonra gelen çoğu filozofun akli ön planda tuttuğunu dile getirir. Nietzsche'nin yapmak istediği şey ise, bireyi bu aklın egemenliğinden kurtarıp insanın kendi varlığına dikkat çekmektir. Eski Yunan filozoflarının çoğu evreni açıklarken sadece akli öne çıkarmaz. Bireyler tüm benlikleri,

⁴⁵ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 114-118.

duygu ve düşünceleri ile bunu yapar. İçerisinde yaşadığı çağın insanını, tek taraflı bakış açısından kurtarmak ve akıl ile salt doğruya ulaşmak için yaptıklarını engellemek ister. O, salt doğruluğu kabul etmez. Dünyada sadece değişme vardır ve değişmeyi devam ettiren şey hayatın kendisidir. Hayat, her şeyin en tepesinde yer alır. Yaşadığı dönem akli öne çıkarırken hayatı geri plana atar. Toplum ve tarih gibi şeyleri insanın hayatı için kullanması gerektiğini vurgular. Toplum ve tarih insan için vardır. Nietzsche için hayatın anlamı, canlı olanı bulduğu anda güçlü olanı da bulmasıdır. Güç, evrenin her tarafına dağılmış durumdadır. İnsanları düşmüş olduğu kötü durumdan kurtarmak isterken onlara yeni amaç, yeni hedef ve değerler getirmek ister. Çünkü 19. yüzyılda bu değerler çökmüştür. Bu çökme durumu günümüz içinde geçerlidir denilebilir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bir çok imkana sahip olunsu da değerler ve ahlak eskisi kadar önemsenmez.⁴⁶ Onu varoluşçu filozof yapan da tam olarak budur. Yaşadığı dönemde her şeye karşı çıkmış olsa da felsefesinin merkezine düşünen insandan çok hisleri ve duyguları olan insanı yerleştirir. İnsan sadece akıldan ibaret değildir.

Varoluşçuluğun önemli bir ismi olan Karl Jaspers, insanın geçmişinin karanlık olduğunu ve geleceğinin de belirsiz olduğunu dile getirir. İnsan, dünyaya yabancı bir varlıktır. Bu süreç içerisinde insan akla sahip olmakla beraber aynı zamanda bir varoluşa da sahiptir. Varoluşu meydana getiren şey insanın içine düşmüş olduğu kötü durumlardır. Bu kötü durumları din ile ilişkilendirerek çıkış yolu bulabilir. Jaspers, varoluşu existenz olarak ele alır. Existenz'in tam bir açılımı yoktur. O, kendini açığa vurur. Varoluş bazı imkanlardan meydana gelen bir benliktir. Kişi özgür olduğunda existenz açığa çıkar. Çünkü Jaspers için özgürlük bir var oluştur. Bu özgürlüğün temelinde ise Tanrı vardır. İnsanı farklı yönleri ile inceleyen ve ele alan farklı bilim dalları da vardır. Örneğin bedenini fizyoloji, ruhunu ise psikoloji inceler. Kişinin kendi özgürlüğüne ulaşabilmesi için ilk olarak kendi varlığının bilincine ulaşması gerekir.⁴⁷

Varoluşçuluğun önemli düşünürlerinden biri de Gabriel Marcel'dir. Marcel, soyut özne yerine somut bireyi ele alır. Varoluş, kişiyi kendi vücuduna bağlayan bağıdır. Birey bu vücudu istediği gibi kullanabilir. Var olan şeyler Tanrı'nın yaratmasından ortaya çıkar. Kişi Tanrı ile uyumlu olduğunda gerçek varlığa ulaşabilir. İnsan umutla bir bekleyiş

⁴⁶Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 44-50.

⁴⁷ Hasan Özalp, *Karl Jaspers'in Yaşamı ve Din Felsefesi Üzerine Düşünceler* (Gök Medrese İlahiyat Araştırmaları 1) Asitan Kitap, İstanbul 2019, 19-21.

içerisindedir. Bu bekleme kişiyi gerçekliğe ulaştırır. Kişide var oluş hissini ortaya çıkaran şey umuttur. Var oluşçu felsefenin somuta yönelmesi çağımız insanının da çok sık karşılaştığı değer görme (itibar) kaygısından meydana çıkar. Teknolojinin gelişimi bir taraftan insan hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan bireyin kendi özüne yabancılaşmasına neden olur. Var olmanın amacı ise, kendi varlığının temelini başka bir varlığa yönelerek keşfetmesidir.⁴⁸

Birçok filozoftan etkilenen J.P. Sartre “dünya ile ben” ilişkisini ele alır ve bunu Husserl’e benzeyen eleştirel bir tavırla yapar. Husserl’de olduğu gibi bilincin bir şeyin bilinci olduğunu öne sürer. Bilincin temel yapısını ortaya çıkarmak için ise fenomenolojik yöntemi kullanır. Bilinç, kendi için varlığını devamlı aşkınlık olarak ele alır. Burada aşılana ise ortadaki varlığın olgusalılığıdır. Felsefesinin temellerini “kendinde varlık” ve “kendisi için varlık” sözcüklerine dayandırır. Bilinç, özgürdür. Sartre, Tanrı’nın ve doğanın insan kişiliğini önceden ortaya çıkaran bir yapısı olmadığını ortaya koyar. İnsanların kişilikleri onların kaderi değildir. Bu durum değişebilir çünkü hayat özgürce alınan seçimlerden meydana gelir. Özgürlük, insanı önce seçmeye devamında ise hayatına dair kararları almaya yöneltir. Maddi bir gerçeklik içerisinde bulunan özgürlük, somut özgürlüğe doğru yol alır. Kişilerin içerisinde bulundukları durumlar özgürlüğe ket vuran bir durum değildir. İnsan özgürlüğü yalnızca kötü niyet ile hafızasından silebilir. İnsan kendi kaderini özgür seçimleri ile kendisi yaratır. Bu varoluşunun farkında olan insanda ortaya çıkar. Bireyler kararlar alırken aynı zamanda o kararların sorumluluğunu da alır. Varoluşçuluk, diğer insanların içinde bulundukları durumları da ele alır. İnsanın bunlarla ilgilenmesi onu toplumun bir parçası yapar ve insan üzerine düşen toplumsal sorumluluğu almalıdır. Öyleyse Sartre için varoluşçuluk aynı zamanda hümanizmdir. İnsan ilk başta bir hiçtir. Kendi yaptıklarının bir araya gelmesi insanı insan yapar. Varoluşçuluk, varlığın ve hayatın bilincidir. Bilinç, varlığın olduğunu kanıtlarken aynı zamanda Tanrı’nın olmadığını da kanıtlar.

Heidegger, Varlık ve Zaman’da soru sormanın önemi üzerinde durur. Çünkü soru sorma bir arayıştır. İşe ilk önce soru ile başlanmalıdır. Varlık nedir? sorusu ile ele alınan şey var olan şeyin daima bir şeye yönelen varlığın anlaşılmasıdır. Var olanı var olan olarak ortaya çıkarandır. Var olan olarak var olanı ele aldığımızda var olma sebebini

⁴⁸ Nejat Bozkurt, *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*, (1. Baskı) Sarmal Yayınevi, İstanbul Kasım 1995, s 134-142.

başka bir varlığa dayandırmamalıdır. Çünkü varlık olanaklı imkanlara sahip değildir. Aslında bu soruyla temelde araştırılmak istenilen şey varlığın anlamı nedir? sorusudur. Var olan şey varlığı bakımından daima incelenmek istenir. Varlığın, kendi varlığını açık bir şekilde ortaya koyabilmesi için olduğu şekliyle bulunması gerekir. Etrafta hakkında şu ya da bu şekilde konuşulan, yorum yapılan şeyler var olan şeylerdir. Varlık en temel anlamıyla Dasein'dir. Bir var olanı yani soru soranı kendi varlığı içerisinde görünür kılma varlık sorusunu incelemektir. Soru sorma olanağına sahip varlık ise Dasein'dir. Varlığın anlamına dair sorunun açık bir şekilde ele alınması Dasein'in ilk önce kendi varlığını açığa çıkarmayı istemesidir.⁴⁹

Varlığın anlamı nedir? sorusu ile anlatılmak istenilen şey üstü kapalı olan şeylerin üstünün açılması ve onların açığa çıkmasıdır. Dasein, varlık sorusuyla daima ilişki halindedir. Çünkü Dasein soru sorma yeteneğine sahip tek varlıktır. Varlık daima var olan şeyin varlığıdır. Varlıkların birçoğu bilim tarafından birer nesne olarak ele alınır. Bilim alanlarının çoğu varlığı alt dallara ayırır. Böylece her bir bilim dalı sadece ele aldığı varlık alanını açıklar. Buna benzer çalışmalar pozitif bilimler için önemlidir. Pozitif bilimlerin ontik sorudan ziyade ontolojik soru sormaları daha anlamlıdır. Var olanın varlığına ilişkin incelemelerde ele alınması gereken ilk konu varlığın anlamı olmalıdır. Bilimler varlığı şu veya bu şey diye sınıflandırırken Heidegger, varlığın altında yatan nedenleri ontolojik olarak ortaya koymaya çalışır. Zaten ontolojinin temel problemi varlığın anlamı nedir? problemidir.⁵⁰

Heidegger, varlığın ilk önce Grek dünyasında ele alındığını açıklar. Anaksimenes, Anaksimandros ve Parmenides gibi filozoflar varlık problemiyle ilgilenir, fakat varlık nedir? sorusunu doğrudan ele alan Platon ve Aristoteles olur. Fakat ilk önce yapılması gereken şey varlığı varlığa bağlayan görünüşleri nasıl anlayabiliriz? olmalıdır. Bir nesnenin birden fazla anlamı olabilir fakat önce bir gerçekliği olması gerekir. Bu nedenle varlığı anlayabilmek için var olandan yola çıkmak gerekir. Bu yüzden Heidegger ontoloji ile ilgilenir. Asıl amacı ontoloji olan Heidegger, realiteden ideale varmaya çalışır. Yani görünenden görünmeyene doğru metafizik⁵¹ bir yol çizer. Heidegger'in asıl yapmak

⁴⁹Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 48-52

⁵⁰Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 67-69

⁵¹Heidegger hiçbir zaman metafiziği ortadan kaldırmak istememiştir; metafiziği yeniden inşa etmek istemiştir.

istediği şey ise geleneksel metafizik ve felsefeyi yıkararak ‘‘ Varlığın anlamı nedir?’’ sorusunu yeniden ele almaktır. Daha önceden de bahsettiğimiz gibi özellikle Modern Felsefede ele alınan farklı ‘‘cogito’’tarzlarının hepsinde zaman unutulduğu için varlık-zaman ilişkisi yeniden ele alınmalıdır.⁵²

Heidegger, varlık problemini çözmek için Tanrı’ya başvurmak yerine yeni bir anlam bulunması gerektiğini ve varlık probleminin yalnızca bu şekilde çözülebileceğini ileri sürer. Varlığın anlamı, bazı kanıt veya teoriler yardımıyla değil var olma şeklinde bulunur. Heidegger’e göre varlık sorusu kendi varlığımızla ilgilidir. Heidegger için sorgulama; soru soran, sorgulama yapan öyle veya böyle soru sorma süreci içerisinde değildir. ‘‘Varlığın’’ hayat ile birbirine karışmış olması ‘‘varlık’’ kavramının insanın kendi varlığını da kapsayan bir soru haline gelir.⁵³Heidegger de tıpkı diğer varoluşçu filozoflar gibi varlık kavramını açıklamaya çalışırken insanın duygularını, dünyadaki yaşam nedenini, insanın ilişkileri gibi birçok etkenden yola çıkarak varlığı açıklamaya çalışır. Varlığın ne olduğu yalnızca varlığın, anlamı ile açığa çıkar. Varlığın anlamına giden yol ise insandan geçer. Çünkü insan en temel varlıktır.

2.1.5. Dasein

Dasein kavramını ilk kullanan kişi Karl Jaspers’tır. Almanca’da var oluş, hayat anlamına gelir. Başka bir anlamı ise orada olan varlıktır. Dasein, aynı zamanda insan anlamına da gelir. İnsan, zaman ve mekân içerisinde yer alır. İnsan, burada teorik incelemenin konusudur ve nesne haline gelir. İnsan için diğerlerinin düşünceleri önemlidir. İnsan, toplumda herkes gibi düşünmeye çalışan bir varlıktır. Kendini ayırt etmek yerine onlara ayak uydurur.⁵⁴Jaspers’den sonra ‘‘Dasein’’ kavramını kendi felsefesinde ele alan, yeni anlamlar yükleyen ve değişime uğratan en önemli filozof M. Heidegger’dir.

Heidegger, Dasein terimini kendi varlığında var olmayı gerçekleştirebilme yetisine sahip varlık olarak ele alır. Dasein, kendi varlığının anlamını sorgulayabilen varlık olarak diğer varlıklardan ayrılır. Dasein’ın varlığın anlamını, bilim ile ortaya

⁵² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 65-71.

⁵³ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 73-76.

⁵⁴ Bozkurt, *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, 107-111.

koyabilmesi mümkün değildir. Dasein, yalnızca zamansallık ve tarihsellik içerisinde varlığın anlamını elde edebilir.

Heidegger varlığın anlamı nedir? sorusunu açıklamaya çalışırken ilk önce Dasein'in varoluşsal yapısını açıklamaya çalışır. Çünkü varlığın anlamına giden yol Dasein'in varlığının açılmasından geçer. Heidegger, Varlık ve Zaman'da Dasein kavramını her koşulda kendi kendisini ele alabilen bir varlık olarak ele alır. Dasein'in özü gene kendi varoluşunda bulunur. Dasein'ı, Dasein yapan onun varoluşudur. Dasein'in bir varlık olarak ne anlama geldiği, kendi varoluşu bakımından açıklanmalıdır. Bunu yapabilmesi içinde ilk önce kendi var oluşunu açıklamalıdır. Dasein'in varoluşu, ontolojik bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Heidegger, öz kavramını essence kavramından, varoluş kavramını ise exisitentia yani önümüzde hazır olan varlık kavramından ayırır. Kavramları ayırarak onlara yeni anlamlar yükler.⁵⁵

Heidegger'in Dasein'in özü ile açıklamak istediği şey, Antik Çağ ve Orta Çağ insan anlayışından farklıdır. Özellikle Skolastik felsefede ele alınan Tanrı'nın özünün kendi varlığı ile bir tutulması Dasein'in özünden çok farklıdır. Çünkü Tanrı'nın özü zorunludur fakat Dasein'in özü zorunlu değildir. Tanrı'yı herhangi bir zamanda ele alamayız çünkü O, mutlak olarak bütün zamanları içerisinde barındırır. Oysa Dasein, belli bir zaman içerisinde kendi tarihselliğini oluştururken sonlu bir varlık olması, O'nun aynı zamanda özgür bir varlık olduğunu da ifade eder. Dasein ile Tanrı arasındaki en temel farklardan bazıları bunlardır. Tanrı'nın en temel özellikleri içerisinde zorunlu bir varlık olarak var olması, O'nun yokluğunun imkânsız olduğu anlamına gelir. Eğer Tanrı yok olarak ele alınırsa Tanrı'yı Tanrı yapan özellikler de reddedilir. Heidegger bu görüşten farklı olarak Dasein'in anlamının ne olduğunu kendini kendisinde var etmesi olarak ele alır.

Heidegger, Dasein'in özünü onun varoluşu olarak ele alır. Bunun ne anlama geldiğini daha iyi anlayabilmek için exisitent kavramını incelemek gerekir. Heidegger, bu kavramı varoluş ile eş tutar. Bu kavramın kökü ele alındığında "açığa çıkaran ya da ortaya çıkaran" gibi anlamlar ile karşılaşılır. Sadece Dasein, böyle bir varoluşa sahiptir çünkü Dasein, kendi varoluşunu kendi varlığında açığa çıkarır. Kendi varoluşunu ortaya çıkarabilmesi için başka bir varlığa değil gene kendisine ihtiyaç duyar. "Existenz"

⁵⁵Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 52-59.

kavramı kendi varlığının farkında olan varlığa denk gelir. Bu nedenle var olma, varlığın anlamı nedir? sorusunu soran varlığın asıl görevidir.⁵⁶

Heidegger için Dasein'in başka bir özelliği ise her koşulda kendisinde kendini ele almasıdır. Dasein, bir şeyin türü olarak değil her zaman kendisi olarak ortaya çıkar. Bu sende ve bende bir başkası değildir. Dasein'in var oluşunun özü olanaklar ve seçimlerdir. Dasein'in kendi varlığı üzerine düşünmesi kendi varlığının farkında olmasına neden olur. Dasein böyle yaparak kendi otantikliğini⁵⁷ fark eder. Dasein başkalarını değil kendi var oluşunu tercih ederek kendi imkanlarının farkına varabilir. Otantik varoluşa sahip Dasein, kendini seçebilir. Dasein'in ilk önce imkanlarının farkına varması daha sonra kendi varoluşunun farkına varabilmesi için otantik olmalıdır.

Ontolojiyi geleneksel felsefeden farklı ele alan Heidegger için varlık, kendisinde kendini açar. Dasein ilk önce kendini açar ve önce kendini kavrar. Ontik kavrama ise varlığın kendini kavramasıdır. Heidegger, ontik olan varlıktan ziyade ontolojik olan varlığı açıklar. Ontolojik varlık, varlığın varoluşunda ortaya çıkar. Unutulan veya üstü örtülen varlık anlayışını, ontoloji temelli ele almak isteyen Heidegger, Platon, Aristoteles ve pozitif temelli bilim anlayışından farklı düşünür. Felsefesinin tam ortasına insanı yerleştirir ve insana ayrıcalık tanır. Çünkü varlık sorusu sadece insana ait bir özelliktir ve bu sebeple insanın varoluşsal çözümlemesi yapılmalıdır. Sadece insan var olanı sorgulayabilir ve var'ı düşünebilir.

Dasein'in varoluşsal yapısının açıklanması, onu farklı yorumlardan ayırır. Descartes ve daha sonrasında birçok filozof varlığı özne olarak ele alır. Fakat bu açıklamalar Dasein'in varoluşsal yapısını açıklamada yetersiz kalır. Heidegger bunlardan farklı olarak varlığı tek bir kavram altında ele almaz. Varlığı bize veren şeyi Dasein olarak ele alır ve Dasein'a farklı nitelikler yükler. Yalnızca Dasein üzerinden gerçek varlığın ontolojisine ulaşılır.⁵⁸ Zaten Heidegger'i diğer filozoflardan ayıran en önemli özelliklerden biri budur.

⁵⁶Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 56-62.

⁵⁷ Otantik olma çoğu varoluşçu filozof tarafından kullanılmıştır. Fakat onu zirveye yerleştiren kişi M.Heidegger'dir. Otantik olma ile anlatılmak istenilen şey sade bir yaşam süren kişinin kaygı ve korkularının farkında olmasıdır.

⁵⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 96-98.

Heidegger'e göre ' ' varlığın anlamı nedir? sorusunu sorabilen şey varlığın kendisidir. Dasein Heidegger'e göre varlığın anlamının kavranmasını sağlayacak bir araç değil, ontolojinin temelini meydana getirecek olan şeydir. Daha önce açıklandığı gibi Dasein, yalnızca ' 'insan varlığı' ' anlamına gelmez. Bununla birlikte insandan farklı bir varlık türü anlamına da gelir. Kendini anlamasıyla varlığını açığa çıkaran Dasein, her zaman ' 'benim' ' diyebilen varlıktır. Dasein, daima otantik olma veya otantik olmama tarzlarının birinde var olur. Dasein, dünya içerisinde varlık olarak varoluş yapısını ortaya koyabilir. Dasein'ı ele alıp yorumlarken dünya içerisinde varlık olduğunu unutmamak gerekir. Kendinin farkına varabilmesi ve kendini gerçekleştirmesi için dünya içerisinde olması gerekir. Çünkü Dasein'ı varlık yapan budur.⁵⁹

Ontik olandan başlayarak ontolojik bir sorgulama yapan Heidegger, sorgulamayı Dasein ile bitirir. Bu sorgulamayı ise dil sayesinde gerçekleştirir. Batı felsefesinin yaptığı en büyük hatalardan bir tanesi insanın özünü günlük hayatın dışında aramasıdır. Oysa insan somut dünya içerisinde kendini gerçekleştirebilir. O, dünyasal bir varlıktır. Dünya içerisinde olmak varlıkları birer görünüş olarak ele almamamızı sağlamaz. Dünya içerisinde var olmak nesnellik ile bir tutulur. Oysa varlığı nesnel olarak ele almak varlığın asıl anlamını bize vermez. Dasein bir şey ile ilişki içerisinde olduğu zaman varlığı bize verir. Çünkü Dasein, her zaman kendi farkına varabilen ve kendini seçebilen bir varoluşa sahiptir. Dasein, bir nesne olarak var olmaz. O, diğerleri ile ilişkisi içerisinde var olur. Dünya içerisinde varlık olan Dasein, aynı zamanda kaygı duyan bir varlıktır ve kaygı varoluşsal bir özelliktir.⁶⁰

Heidegger, varlığın anlamının ne olduğu sorusuna cevap ararken aynı zamanda geleneksel felsefe ile tartışmaya girer ve bu felsefeyi sorgular. Heidegger'in varlık kavramı ile yakından ilgilenmesi felsefeyi tekrardan yorumlamasına neden olur. Çünkü felsefenin asıl hedefi, varlığın gerçekten ne olduğunu açıklamaktır. Yani felsefe varlık üzerine yapılan sorgulamadır. Heidegger'e göre felsefenin temelinde varlık olmalıdır.⁶¹

Heidegger, insanı özellikle Batı felsefesinin düşürmüş olduğu durumdan kurtarmak ister. Bunu yaparken de yeni kavram ve yöntemler geliştirir. Varlığın anlamını açıklamaya çalışırken ele aldığı en önemli kavram ise Dasein'dir. Dasein, kendi

⁵⁹Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 108.

⁶⁰Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 231.

⁶¹Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 112.

olanaklarının farkında olan ve seçim yapabilen tek varlıktır ve yaptıklarının sorumluluklarını almalıdır. Eğer insan kendini diğer varlıklardan ayırıp kendi varoluşunu gerçekleştirmek istiyorsa ilk önce kendi özünün farkına varıp onu açığa çıkarmalıdır.

2.1.6. Düşüş, Ölüm ve Kaygı

Heidegger, Dasein'ı açıklamak için kaygı, düşüş, endişe, sıkıntı ve ölüm gibi kavramları ele alır. Bunların hepsi Dasein'ın birer parçasıdır ve bunlarla var olur. Bu kavramlar birbirleriyle ilişki halindedir. Dolayısıyla birini açıklamaya çalışırken kısmen de olsa diğer bir kavrama da değinilir.

Bu bölümün temel kavramlarından biri olan kaygı, farklı dillerde farklı anlamlara gelir. Kaygı, bir diğer ismiyle angst; tasa, endişe gibi anlamlar taşır. Bu kavrama ilk defa Kierkegaard'da rastlanır. Heidegger ise, kaygı kavramını bir duygudan çok insanın içinde bulunduğu bir durum olarak ele alır ve bu durum onun için belirsizdir. Kaygı, insanın istediği bir hedefe ulaşamaması durumunda açığa çıkar. İnsanın içinde yaşadığı dünyanın anlamsız, karışık ve düzensiz olmasının farkına varmasıyla kaygı ortaya çıkar. Kaygı, insanın anlamsız dünyanın bilincine varması ve yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmesiyle maruz kaldığı insanın en belirgin özelliğidir.⁶² Tanrı insanın bu dünyada nasıl yaşanması gerektiğini söyler fakat kaygı için bu yeterli değildir. Burada nasıl yaşanılacağına insan karar verir, buda kaygı ve tasayı beraberinde getirir.

Dünya içerisinde yaşayan varlık bizi Dasein'a götürür. Varoluş tarzlarında açığa çıkan Dasein, her zaman kendisidir yani "benim"dir. Her zaman kendi olan Dasein dünya içerisinde yalnız değildir. Dasein'ın kendini gerçekleştirebilmesi için her zaman diğerine ihtiyacı vardır. Karşısındakine bakarak kendi gerçekliğinin farkına varabilir. Dasein sadece alet, araç gibi şeylerle değil daha çok diğerleriyle ilişki içerisinde. Bu ilişki ağı içerisinde kendini gerçekleştirebilmesi ve kendini "Onlardan" ayırt edebilmesi için diğerlerinin önüne geçmesi gerekir. "Onlar'dan" Dasein'ın günü birlik yaşamı anlaması ve açıklaması gerekir. Dasein kendisini "Onlar" olarak ortaya çıkarır. Heidegger "Onlar" kavramına "Das Man" adını verir. Dasein das Man etkisindedir ve gelenekler tarafından kuşatılmıştır. Dasein kendi varlığını başkalarına göre belirler. Das

⁶²H. J. Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, (Çev.: Ekin Uşşaklı), (2. Baskı), Dost Kitapevi, Ankara 2012, 95-97.

Man'ın bulunduğu varlık alanı herkese açıktır yani kamusaldır. Bu yönüyle das Man insana ve dünyaya ilişkin yorumları önceden belirler. Das Man hem herkes hem de hiç kimsedir.⁶³

Günlük yaşamda hayat sürdüren Dasein, sıradan varlığını kendini boş konuşma, merak ve düşüşte açığa çıkarır. Heidegger, boş konuşmayı Dasein'in günlük hayatı yorumlaması olarak ele alır ve bu yorumlamayı dil sayesinde yapar. Dünya içerisinde başkaları ile yaşayan Dasein, boş konuşmayla kendi varlığını gizler. Bu yüzden boş konuşma tehlikelidir. Heidegger, varlığın üstünü kapatmak değil tam tersine üstü kapalı olan varlığı açmak ister. Bu nedenle boş konuşmayı geri plana atar. Dasein'in kendini açığa çıkardığı bir başka durum ise meraktır. Özellikle Antik Yunan'dan beri merak, bilme ile bir tutulur. Çünkü insan bir şeyi merak ettiği zaman onunla ilgilenir ve ortaya bir şeyler çıkarır. Merakın olabilmesi için de dikkatli ilgi olması gerekir. Çünkü dikkat olmadığı zaman ilgi dağınık ve merak edilen konuyu engeller. Böyle bir merak Dasein'in hayatına şekil verir ve Dasein gerçekten uzaklaşır. Heidegger için bu da yeterli değildir.⁶⁴

Boş konuşma ve meraktan sonra sıradan bir gününde Dasein, varlığını düşüşte, fırlatılmışlıkta, bırakılmışlıkta ve atılmışlıkta açımalar. İnsan, dünyaya ne zaman geldiğini ve ne zaman gideceğini bilmediği için kendini bu dünyaya fırlatılmış gibi hisseder. İnsan, sınırlandırılmış bir dünya içerisinde ve evsizdir. İnsan, kendine yol gösterecek bir güç arayışına girer. O gücü bulamadığında ise kendini bırakılmış ve terk edilmiş gibi hisseder. İnsan, etik değerlere dışarıdan güç ile değil tam tersine içsel bir kavrayış yoluyla ulaşabilir. Düşüş, diğer iki kavram gibi negatif değildir. Dasein düşüşü, onu dünya içerisinde kendi imkanları için savaştan varlık haline getirir.⁶⁵

Heidegger, düşüşü Dasein'in sahip olduğu imkanları bir kenara bırakıp nesneler dünyasına dönmesi olarak ele alır. Dasein, düşüşte otantik olmama haline geçer. Otantik olmama, Dasein'in kendisiyle birlikte olmadığı anlamına gelir. Otantik varlık ise daha önceden ele alındığı gibi her zaman kendisinde kendini anlayan varlıktır. Otantik olmayan varlık da tıpkı otantik varlık gibi dünya içerisinde. "Onlar" ile beraber dünyadaki nesnelere ilgi duyar. Düşüş, Dasein'in var oluşsal bir özelliğidir. Dasein, bu dünyada

⁶³ Levent Yıldız, Heidegger'in *Varlık ve Bilim Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006, 17-19.

⁶⁴ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 53-57.

⁶⁵ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 59.

düşüşten ve fırlatılmışlıktan kurtulamaz, bu onun kaderidir. Dünyaya atılan Dasein yalnız başına değildir, yanında “Onlar’da” vardır. Dünyaya fırlatılmışlık Dasein’in temel var oluşuna aittir ve Dasein’in varlığını açığa çıkaran temel durum kaygıdır. İnsan, yaşadığı dünyanın belirsiz oluşundan dolayı kendini umutsuz ve mutsuz hisseder. Bu durumda insan kaygı ile birlikte yaşayamayacağını fark eder ve bu durumdan kaçmak için Onlar’ın yanına gider. Dünya içerisinde diğerleri ile beraber olan Dasein, her zaman kendisiyle birdir. Kaygı, Onlar ve Dasein’in kendisinden kaçarken kendisiyle yüzleştiği durumlarda açığa çıkar. Dasein’in kendisiyle yüzleşmesi tıpkı otantik olması gibi Dasein’in düşüşünde açığa çıkar. Dasein’in ortaya çıkan bu durumdan kaçması korkusunun yerini endişeye bırakması ile olanaklıdır. Çünkü korku, kaygının ön koşuludur. Kaygıya kapılan Dasein, dünya içerisinde bir varlık olduğunun farkına varır. Dasein’i içsel olarak uyandıran şey kaygıdır. Heidegger, korku ve kaygı kavramlarını birbirinden ayırır. Kaygının bir nesnesi yoktur. Şu veya bu şekilde gösterilen ya da anlatılan şeyler kaygı değildir. O, Dasein’in kendi içerisinde yaşadığı bir durumdur ve nesnelere bağlı değildir. Korku ise kaygının tam tersidir. Korkunun nesnesi vardır. Dasein, korkunun nesnesini gösterebilir. Neden korktuğunun nedeni bellidir. Heidegger, kaygı da olduğu gibi endişenin de nesnesinin belirsiz olduğunu ifade eder. Endişe şurada veya burada diye gösterilmez. O, herhangi bir yerde değil hiçbir yeredir. İşte bu herhangi bir yerde olmama endişeye neden olur. Dasein, kaygı ve endişe sayesinde kendini dünya içerisinde varlık olarak görür. Dasein, endişe ile yüzleştiğinde dünya içerisinde varlık olur. Dasein bu şekilde kendine yönelir. Endişe ve kaygı ile kendi varlığını anlayan Dasein, kendi imkanlarını da seçer. Dasein, endişe ile özgür olur. Dünya içerisinde var olan Dasein için endişe her zaman olanaklıdır. Bazen saklı bazen de açık bir şekilde vardır. Bir ruh hali olarak açığa çıkan endişe, Dasein’i Onlar’dan ayırır.⁶⁶

Her zaman imkanlara doğru yönelen varlık olan Dasein, aynı zamanda kendini gerçekleştirme ve seçme özgürlüğüne de sahiptir. Dasein’i dünya içerisinde tanımlayan şey ise kaygıdır. Kaygı sayesinde Dasein kendini Onlar’dan ayırır. Kaygı, sonucu kendi farkına vardığında Onlar’dan farklı olduğunu anlar ve Onlar’dan ileriye doğru gitmek ister. Kaygı, bir şeyin nesnesi değildir. Kaygı bir şeylerin sancıdır ve sancı olmadan ortaya yeni şeyler çıkmaz. Yani ona vücut veren ya da ruh veren bir şey değildir. Kaygı,

⁶⁶ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 53-66.

bir şeyi şekillendiren yani O yapan şeydir. Dolayısıyla Dasein, var olduğu sürece kaygı onun hayatını etkiler.⁶⁷

Kaygı ile kendi önüne geçmeye çalışan Dasein, hiçbir zaman kendini tamamlayamaz. Çünkü Dasein öldüğünde kendi bütünlüğüne ulaşır fakat o zamanda bunu ontik olarak tecrübe edemez. Bedenin ölümünü tecrübe eden Dasein, Onlar'ın ölümü gerçekleştiğinde ontolojik olarak tecrübe eder. Çünkü Dasein, kendi bütünlüğü ile ölümle karşı karşıya kaldığında artık dünya içerisinde varlık olarak yoktur. Dasein yaşadığı sürece ölüm her zaman vardır fakat zamanı belli değildir. Dünya içerisinde yaşayan varlıkların hepsi ölümlüdür. Hiçbir zaman başka biri diğeri için bunu tecrübe edemez. Ölüm daima bireyseldir. Dasein, dünya içerisinde yaşayan bir varlıktır. Daima eksik olan bu varlık, kendi bütünlüğüne ölüm sayesinde ulaşır.

Heidegger, ölümü ‘varlığın anlamı nedir?’ sorusu ile birlikte ele alır. İnsan, ölümlü bir varlık mı? olduğunun farkında olan tek varlıktır. Ölüm ise dinamik bir yapıya sahiptir. İnsanın ölümden korkması, ölümün farkında olduğu gerçeğini değiştirmez. İnsan bilinçli varlık olduğu için ölümün farkına varır. Diğer canlılarda ölümlüdür fakat bilinçleri olmadığı için ölümün farkında değildirler. Dasein, ölüm sayesinde kendini anlaşılır kılar. Varlığı, var olan şey olarak ele alan Heidegger'e göre hayat ve ölüm de birer varlıktır. Fakat özlere birbirinden farklıdır. Ölüm ve hayat iç içedir. Bu iki kavram da tıpkı varlık gibi gizlenmiştir. Gerçekleşecekleri anı beklerler. İnsan, hayatı hemen hisseder fakat ölümden kaygı duyduğu için hemen hissedemez. Kaygı, insana kendi varlığını bile unutturur. İnsan, bunun üstesinden ölüm düşüncesiyle gelir. Ölüm, insana kaygıyı aşmanın yollarını gösterir.⁶⁸

Dünyaya fırlatılan Dasein, dünyada kendini gerçekleştirir. Kendini gerçekleştirmesini sağlayan kaygı, endişe ve ölümdür. Dasein'nın ölümü beklemesi olanaklarını fark etmesini sağlar ve böylece onların peşinden gider. Bir gün öleceğini bilen Dasein endişelenir ve kendini kişiselleştirir. Dasein'ın var olmasının nedeni onlar ile bir hayat sürmek değil, onlar içerisinde kendini gerçekleştirmesidir. Dasein'ı yattığı

⁶⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 79-83.

⁶⁸ Hüseyin Aydoğdu, “Kierkegaard ve Heidegger’de Ölümün Eksistansiyal-Ontolojik Çözümlemesi”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 27, Güz 2016, 138-140.

derin uykudan uyandıran şey kaygıdır. Kaygı sayesinde kendi varlığına ulaşır veya onu anlamlandırır. Yine kaygı sayesinde kendi gerçekliğinin ve olanaklarının farkına varır.⁶⁹

Ölümün belirsiz oluşu hayat üzerinde etkilidir. Ölüm, her zaman bizimledir. Ölümü unutan Dasein, ölüme rağmen kararlar alıp yaşamaya devam eder. Ölüm, Dasein'in olanaklarının sonudur. İnsanın 'vicdanını' dinlemesin nedeni ölüme karşı duyulan kaygıdır. Ölümle sürekli yan yana olan Dasein, farkında olmadan önemli seçimler yapar. Dasein bir taraftan yapamadıkları için suçluluk duygusu yaşarken diğer taraftan kararlı tavır sergiler. En önemli kararlılık ise ölüm ile yüzleşmektir. Ölüm sayesinde Dasein, dünyaya düşmüşlüğünden kurtulur.⁷⁰

Heidegger'in ölümle ilgili açıkladıkları olumsuz ve kötü gibi görünse de aslında tam tersidir. Heidegger'e göre ölümle yaşamak aydınlık sabahı beklemek gibidir. İnsan, ölümü bekleyerek doğru şekilde yaşamaya çalışır. Kaygı içerisinde bulunduğu sürece hayatın en iyi, en doğru şekilde nasıl yaşanılacağı araştırılır. Ne zaman ortaya çıkacağı bilinmeyen kaygı, insanı sıradanlıktan kurtarır ve ölümün fark edilmesini sağlar. Dasein'in hayatına şekil veren, yönlendiren şeyler kaygı, ölüm, endişe ve bu dünyaya düşmüşlüğüdür. Dasein, bunlarla birlikte var olur.

2.1.7. Metafizik Nedir?

Aristoteles, bilim de olduğu gibi farklı konuları, farklı felsefi alanlarda inceler. İlk felsefeyi varlığın prensiplerini inceleyen felsefe olarak ele alır ve buna varlık felsefesi adını verir. Varlık felsefesi dışında kalanlar ise fizik ya da doğa felsefesidir. Metafizik, en basit tanımıyla fizik ötesinde olan varlık alanını ele alan disiplindir. Başka bir tanımı ise bilimin araştırmaları dışında kalan her şeydir. Bu durumda eğitim, sanat, din, ahlak felsefesi metafiziğe örnektir. Felsefenin hedefi ise var olanların yapısını ve anlamını ele alan disiplindir.

Metafizik, hemen hemen bütün dönemlerde ele alınır ve her defasında farklı bir anlam kazanır. İlk Çağ'da metafizik, ontoloji ile aynı anlama sahiptir. Orta Çağ'da ise teoloji ile birlikte ele alınır. Modern felsefede ise, ahlak ve dile bağlıdır. Aristoteles'te metafizik ontoloji olarak, Kant'ta ise epistemoloji olarak ortaya çıkar. Platon, asıl var

⁶⁹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 94.

⁷⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 103.

olanın idealar dünyası olduğunu iddia eden aşkın metafizik olarak ele alırken Aristoteles, ideal gerçeklikleri bu dünyaya indirgeyen içkin metafizik olarak ele alır. Aquinalı Thomas ise Aristoteles'in öğretilerini Hristiyanlığın hedeflerine uyarlanmasından ortaya çıkan metafizik olarak görür. Descartes ile başlayan çağdaş felsefe dünyayı özne-nesne, zihin-madde olarak ikiye bölen ikici metafizik olarak ele alır.⁷¹ Metafizik, farklı anlamlar kazanır ve düşünce tarihinde her zaman yerini korur.

Metafizik nedir? sorusu Heidegger için de önemlidir. Heidegger, insanı direkt olarak metafiziğin içine koyar. Metafizik sorusunu soran kişi farkında olmadan kendini soru içerisinde bulur. İnsan varlığı, bilgi ile belirginlik kazanır ve bu bilgi alanları birbirinden tamamen farklıdır. Disiplinlerin yöntemleri birbirinden farklı olabilir fakat değişmeyen tek şey varlığı ya da onun bir parçasını ele almalarıdır. Disiplinlerin araştırma konusu varlıktır ve en temel amaçları ise varlığı açığa çıkarmaktır. Bu araştırmalar ise insan varlığının bütünlüğü içerisinde kısıtlandırılır. Disiplinlerin dünyayla olan alakası ve bu alakaya neden olan insan hali dünyayla sürdürülen ilgi olarak ele alındığında anlaşılır. İnsan, diğer varlıklar içerisinde bilim yapar. İnsan, diğer varlıklar içerisine atılır ve bu atılmışlık ile tavrı ve tarzı değişir. Bu atılma sayesinde varlık kendini gerçekleştirir.⁷²

Bilim insanları bir şey bulduğunda anında bir başkasına yönelir. Onlar için sadece varlık aranmalıdır, onun dışında hiçbir şey aranmamalıdır. Peki o zaman bu hiçlik nedir? Bilim insanları hiçliği ne araştırmak ne de onun hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Oysa hiçlik hakkında bilgi sahibi olmak istenildiği anda onunla karşı karşıya kalınır. İnsan kendi varlığı üzerine ciddi bir şekilde düşündüğünde kendisiyle bir çatışma içerisine girer ve ortaya şu soru çıkar: Hiçlik nedir?

Düşünmenin herkes tarafından bilinen ve kabul edilen kurallarını⁷³ bilim arka plana atar. Düşünme her zaman bir şey üzerine düşünmedir yani düşünmenin bir nesnesi vardır. Oysa hiçliği düşünmek, düşünmenin kendi özüne karşı çıkmadır. Hiçlik nedir? sorusu açıklanmaya çalışırken en önemli merci mantık, akıl bir araç, düşünme ise yoldur.

⁷¹ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 1165.

⁷² Martin Heidegger, *Metafizik Nedir?* (Çev.: Mazhar Şevket İpşiroğlu, Suut Kemal Yetkin), (2. Basım), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2003, 23-24.

⁷³ Çelişmezlik yasası gibi.

Soru belki mantık ve akıl aracılığıyla cevaplanabilir. Hiçlik ‘‘hayır deme ve değil’’ in kaynağıdır. Mantığa göre hayır demek ise aklın bir işidir.⁷⁴

İnsan kaygılı olduğunda kayıtsızlık içine düşer. İnsanın içine düştüğü kaygı durumunda varlık insanı sıkıştırır ve elde yalnızca hiçlik kalır. Kaygının en yaygın halinde hiçlik varlıkta kendini belli eder. Hiçlik kaygı içerisinde açığa çıkar fakat bir varlık veya bir nesne olarak açığa çıkmaz. Kaygı yok edilmez ama hiçliğin yeniden kazanılması için önemli bir görevi vardır. Hiçlik, özü gereği varlığı kendinden uzaklaştırır. Bu uzaklaştırma sayesinde kaybolan varlıktan haberdar olunur. Varlık hiçliği kuşatır ve bu hiçlenmenin kendisidir.⁷⁵

Var olan, kaygı içerisinde iki şekilde açığa çıkar: Varlık olarak ve hiçlik olmayarak. Var olanın karşısında ise varlık vardır. Hiçliğin görünür hale gelmesi ile insan varlık ile bütün olur. İnsanın sürekli hiçlik ile yaşaması ve bunu sürekli hale getirmesi ile var olan şeyi aşar ve bu aşkınlıktır (transcendence). Kişinin kendisi ile ilişkisi olabilmesi ilk önce kendi özünü keşfetmesi ona ulaşması ile mümkündür. İnsanın kendi özüne ulaşması ise hiçlik içerisinde gizlidir. Baktığımız zaman hiçliğin anlamları içerisinde insanın kendi olması gibi anlamları yoktur. Heidegger, hiçliği varlığın insana olduğu gibi görünmesi ve varlığın tersi bir kavram olarak değil bunun aksine varlığa ait bir özellik olarak ele alır.⁷⁶ İnsan bazı durumlarda kendini kaybettiği için hiçlik açığa çıkmaz, gizli kalır. Eylemler ile varlığa ne kadar yakın olunursa o kadar hiçlikten uzaklaşılır. İnsan belli bir noktaya kadar hiçliğe karşı mesafeli ve dikkatsizdir. Çünkü bu durum hiçliğin kendinden gelir.

Değilleme, değili ifade eder ve aynı zamanda insan düşüncesinin özüne ait bir kavramdır. Bu kavram, yalnızca hiçliğin aydınlığa kavuşmasıyla görülür. Hiçliğin değillenmesiyle değillenme açığa çıkar. Hiçliğin değillenmesi için değillenmeye ihtiyacı vardır fakat değillenme hiçliğin kaynağı olamaz.⁷⁷ Açıklanmaya çalışılan hiçlik insanı metafiziğe götürür. Metafizik, ise var olan şeyi olduğu gibi ele alır ve var olanın dışını araştırır. Hiçliğin ne olduğunu açıklamaya çalışırken onun varlık dışına çıktığını

⁷⁴ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 26.

⁷⁵ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 29.

⁷⁶ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 33.

⁷⁷ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 49.

söylemek yanlış olmaz. İşte bu şekilde bu soru aynı zamanda metafizik sorusu haline gelir. Antik Yunan metafiziği hiçliği, varlığın olmayışı yani onun yokluğu ve herhangi bir şekli olamayan madde olarak kabul eder. Antik Yunan'ın ex nihilo nihil fit (hiçlikten hiçlik olur) öğretisinde hiçlik bir problem değildir.⁷⁸

Bilim hiçliği kabul etmez fakat bir zamanlar kendini hiçlik içerisinde devam ettirmiştir. Bilim kendini hiçliğe yakın olarak anlayabilir. Hiçlik görülebilen bir şey olmadığı için bilim direkt olarak var olanı araştırma konusu yapabilir ve bilim var oluş tarzını metafizikten aldığı sürece görevini yerine getirmiş olur. Çünkü bu görev bilgi toplamak ve onları yorumlamaktan farklıdır. Onun asıl görevi doğru olanı doğada ve tarihte sürekli yenileşme içerisinde ele alır.⁷⁹ Özetleyecek olursak eğer insan, varlığı hiçliğin içerisinde var olan ile iletişim kurabilir. Var olanı aşma varlığın özünde ortaya çıkar. İşte bu aşma metafiziktir. Bu yüzden metafizik insan doğasının bir parçasıdır. Felsefe metafiziğin harekete geçmesinden başka bir şey değildir. Felsefe metafizik içerisinde olur ve görevlerini yerine getirir. Varlık, insan varlığının imkanları içerisinde olursa felsefe meydana gelir. Heidegger, metafiziği sadece varlık olarak ele almaz. Dil de Heidegger için bir metafiziktir. Metafizik her zaman insan hayatında kendine bir yer bulur çünkü onun bir parçasıdır.⁸⁰

2.1.8. Özdeşlik

Mantığın temel kavramlarından biri olan özdeşlik ilkesinin tam olarak açıklanması biraz zordur. Özdeşlik, diğer bilinenden ya da kendisine yakın olan terimler karşısındakine sınırlar konularak açıklanabilir. Özellikle Yeniçağda özdeşlik ve eşitlik kavramları bir tutulur, bu yanlıştır. Eşitlik, benzerlik tarzıdır. Benzerlik ise, iki farklı şey arasında birden çok ortak noktaların olmasıdır. Oysa özdeşlik bir şeyin kendisidir. Bir şeyin herhangi bir şeyle bağlantı kurmaksızın kendisi olarak ele alınmasıdır. En sade açıklamasıyla özdeşlik $A = A$ 'dır önermesidir. Bu nedenle bir şey kendinden başkasıyla özdeş olamaz. O, kendinden farklı şeylere eşit ya da benzer olabilir.⁸¹ Özdeşlik ilkesi, eşitlik ilkesi olarak ele alındığında örneğin $B=B$ denildiğinde B başka bir B'ye eşitlemiş

⁷⁸ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 52.

⁷⁹ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 53.

⁸⁰ Heidegger, *Metafizik Nedir?*, 55.

⁸¹ Doğan Özlem, *Mantık*, (7. Baskı), İnkılap Yayınevi, Ankara 2004, 48-49.

olur. Aslında ilke bundan daha fazla şey ifade eder. Bir kişinin sürekli olarak aynı şeyden bahsetmesi örneğin, ağaç ağaçtır demesi aynı zamanda kişinin eş anlam üzerine konuşmasıdır. Söylenmek istenilen şey ise, her A kendisinin aynıdır.⁸² Dil kaygısı taşıyan Heidegger, genel olarak tüm dillere itiraz eder. Gramer sebebiyle hepsini metafizik olarak ele alır ve insanı var olanların varlığı hakkında konuşturur. “Dil, varlığın evidir” sözünden dilin insanı kullandığını anlaşılır. Varlık, kendini varlıkta açar veya mesajları varlıkta alınır gibi anlamlar taşır.

Parmenides, hareketin olmadığını ve varlığın birlik olduğunu vurgular. Aslında hareket eden ve görünen şeyler birer yanılsamadır. Var olan şey hareketli olamaz eğer olursa hareket ile varlık çelişir. Yapılması gereken şey ise ya mantığı ya da dünyayı seçmektir. Öyle ise çokluk yoktur ve belirleyici varlık vardır. Hareketten kast edilen şey çokluk değilse var olanın varlığından ve yokluğundan söz edilemez. Var olan şeyin tükendiği noktada yok olanın olması gerekir fakat var olan şeyin yokluk ile bir sınırı yoktur. Var olan şey yoktuktan meydana gelmiyorsa o halde devamlı var olmak durumundadır. Bundan dolayı Parmenides’e göre var olan şey olmak durumundadır. Hareket ve değişim varlığın bir özelliği olarak ele alındığında kişiyi değişimi birleştiren şeyi bulmaya götürür. Zaten Heidegger’in de eleştirdiği nokta budur. Heidegger’e göre değişim ve hareket çağın temel özelliğidir. Metafizik var olanı varlıktan uzaklaştırır. Oysa varlığı anlamak yeterlidir⁸³

Heidegger, özdeşlik ilkesini açıklamaya çalışırken Eski Yunan ile de diyalog içerisinde. Özdeşlik ilkesi yalnızca varlığın bir kuralı olduğunda geçerli olur. Kural şöyle açıklanabilir; her var olan olarak var olan özdeşlikle ilgilidir, kendi kendisinin birliğiyle ilgilidir. Bilimlerin var olması da özdeşlik ilkesine bağlıdır. Heidegger, herhangi bir varlıkla ilişkiye girildiği takdirde daima özdeşlik tarafından konu haline gelineceği üzerinde durur. Eğer bu şekilde olmasaydı bilimlerinde olmayacağını ifade eder. Özdeşlik aynı zamanda var olanın varlığının da duyulur hale gelmesinde etkilidir. Var olanın varlığının ilk önce Parmenides tarafından ele alındığını söylemek hata olmaz.

⁸² Martin Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, (Çev. Necati Aça), (2. Baskı), Pharmakon Yayınevi, Ankara 2015, 71-73.

⁸³ Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, 78.

Parmenides'e göre özdeş olan varlık olduğu kadarıyla duymadır yani düşünmedir.⁸⁴Düşünme ile varlık burada benzer anlamlara gelir.

Varlık, özdeşlik yardımıyla yine özdeşliğin niteliği olarak belirlenir. Metafizikte düşünülmüş özdeşlik ise tam tersine varlığı içerisindeki bir nitelik olarak sunar. Düşünme ile varlığın aynılığının birbirine ait olduğu söylenilebilir. Varlık ve düşünmenin birbirine ait olması dışında Birlikte-ait-olma nedir? *“Birlikte-ait-olma sözcüğünü alışıldığı biçimiyle düşünürsek o zaman sözcüğün vurgusunun da zaten imlediği gibi ait olmanın anlamı “birlikte” sözcüğü bakımından, yani onun birliğiyle belirlenir. Bu durumda “ait olmak” ta dile gelen anlamları şöyle sıralayabiliriz; bir “birlikte”liğin düzenine atanmış, bu düzende düzenlenmiş olmak; çeşitli olan bir şeyin birliği doğrultusunda kurulmuş olmak; dizgenin birliği yönünde bir araya getirilmiş olmak; öğüt verici bir bireşimin birleştirici merkezi tarafından iletilmiş olmak. Felsefe bu birlikte-ait-olmayı nexus ve connexio olarak yani birinin diğeriyle zorunlu olan bağlılığı biçiminde sunar.”*⁸⁵

Düşünme insanın ayırt edici bir özelliğidir. Düşünme insanın varlıkla olan ilişkisinde açığa çıkar. Bu şekilde bir ilişki olmadığı zaman düşünmeden de söz edilemez. Düşünme varlığın düşünmesidir ve düşünme varlığı düşünmedir. Var olanlar incelendiğinde yalnızca insan bu özelliğiyle var olur. Heidegger için insan, var olan şeydir ve varlığın tümüne aittir. Burada ait olma kelimesini varlığın içerisine dizili olmak anlamında kullanır. İnsan düşünen bir varlık olarak diğer var olanlardan farklıdır. Heidegger'e göre insan varlığa aittir. Buradaki ait olma ise insanın varlığa olan bağlılığı olarak ortaya çıkar.⁸⁶

İnsan ile varlığın birlikte-ait-olmasını deneyimleyebilmek için sıçrama olur. Bu sıçrayış insan ile varlığın her ikisinin de belli bir noktadan birbirleri üzerine devredilmesidir. Bu aynı zamanda varlığın kendini düşünme biçiminde insana devretmesidir. Heidegger felsefesinde ele alınan konuların hemen hemen hepsinde merkezde varlık vardır. Varlık kendisi için ve kendisinde ola geldiği şekliyle açığa çıkar.

⁸⁴ Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, 16.

⁸⁵ Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, 24.

⁸⁶ Heidegger, *Özdeşlik ve Ayrım*, 29.

Bu açığa çıkma insan içinde geçerlidir. İnsanın açığa çıkması ise varlığa bağlıdır. Aynı zamanda insanla ilgilenmek varlıkla da ilgilenmektir.

İnsanın, günümüz teknik dünyasına ne karşı koyma gücü ne de reddetme olanağı vardır. Teknik dünya açısından en önemli gerçeklik güncellemedir yani sürekli üstüne koyarak ilerlemedir. İnsan ile varlık arasındaki özdeşliğin özü üzerine düşünme ise bu şekilde değildir. İnsan düşündüğü her şeyi yalnızca gelecekte düşünebilir. Düşünülen şeye ne kadar kendini verirse o kadar düşünülen şeyi görebilir.

Tekniğin özü aslında teknik değildir. Bu öz günümüzde önü kapatılan hakikatin özüyle, insanı varlığı değerlendiren başka bir yere yönlendirir. Dünya düşünmenin ihanetine uğrar ve nesne haline gelir. Artık çağımız Nietzsche'nin ifade ettiği gibi “yeryüzü egemenliği” çağı değil sadece giderek büyüyen ve planlanmanın bir parçasıdır.⁸⁷ Böyle bir çağ içerisinde yaşayan insan sürekli olarak varlıktan uzaklaşır. İnsanın yapması gereken şey ise görünür olanı görmek, gizli olanı açığa çıkarmaktır.

2.1.9. Teknik Anlayışı

Kısaca Heidegger'in teknoloji görüşünden bahsedecek olursak; Heidegger'in teknoloji felsefesi hem teknik kavramının eleştirisine hem de Eski Yunandaki Techné kavramına dayanır. Techné asıl anlamı itibariyle var olan şeyi açığa çıkarma veya gizli olan şeyi açığa çıkarmaktır. Tekniği bu anlamıyla ele aldığımızda insanın yaptıklarının bir aracı değil, Eski Yunan felsefesinden itibaren Batı tarihini belirleyen varlığın kendisinden hareketle yöneltilebilir fenomendir. Fakat modern felsefenin etkisiyle bu anlamından uzaklaşan teknoloji, var olanı açığa çıkarmak yerine var olanı denetleyen olur.⁸⁸

Doğadaki matematik tasarısı ve teknik haline gelen bilimlerin tek taraflı diline karşı adeta bir savaş verir. Modern teknik, doğaya meydan okuyarak doğayı tüketir. Fakat Eski Yunan dünyasına incelediğimizde insanların Techné aracılığı ile doğayı kendi hizmetlerine sokması söz konusu değildir. İnsanların hayat tarzının bu yönde değiştiğini ileri süren Heidegger için asıl sorun tekniğin özünün yanlış anlaşılmasıdır. Buradaki

⁸⁷ Frederic de Towarnicki, *Martin Heidegger Anılar ve Günlükler*, (Çev.: Zeynep Durukal), (3. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2017, 43.

⁸⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 138.

tehlike Techné' nin Eski Yunan'daki anlamının insanın elinden alınmasıyla birlikte hesaplayıcı düşünme tarzına bürünmesidir. Modern Techné'nin özü ise varlıkları el altında ve önümüzde hazır olan varlıklar olarak kapsar ve bununla birlikte nesneleri düzenleyen ve sistemleştiren varlık tarzına dönüştürür. Bu kapsamanın sonucunda insan kendi varlığından uzaklaşır ve artık onu tanıyamaz. Böylece insan, kendine ve varlığın özüne yabancılaşır.⁸⁹

Burada ele alınan problem tekniktir, teknolojidir. Ele alınan bu süreçte yol ise düşünmedir. Bütün düşünme yolları dil ile açığa çıkar. Tekniği hem araştırmak hem de onunla ilişki kurmak istenir. İlişkinin özgürce ortaya çıkabilmesi için insan varlığının tekniğin özünü açması gerekir. Tekniğin özünün ne olduğu yanıtlandığında kendi sınırları dahilinde tecrübe edilebilir. Teknik, kendi özüyle bir ve aynı şey değildir. Örneğin, bir ağacın özü aranıyorsa diğer ağaçlar arasında rastlanan bir ağacın kendisi olmayabilir. Tıpkı bunun gibi tekniğin özü de teknik değildir. İnsan teknik olanı tasarlayıp onu kovaladığı sürece tekniğin özüyle ilişkisini deneyimleyebilir. İnsan, hiçbir zaman teknikten uzaklaşamaz. Günümüz dünyasında çoğu kişi tarafından kabul edilen bir düşünce ise tekniğin özü karşısında insanın körelmesidir. Bir şeyin özü o şeyin ne olduğuyla ilgilidir. Tekniğin ne olduğu sorulduğunda tekniğe ilişkin soru sorulmuş olunur. Bu soruya cevap veren iki yanıt vardır: Birincisi tekniğin amaç için bir araç olmasıdır. İkincisi ise tekniğin insan etkinliği olmasıdır. Tanımların ikisi de birbirleriyle bağlantılıdır. Çünkü amaç, bunları kazanmak için gerekli araçları üretmek ve kullanmak, insan işidir. Malzeme, alet gibi şeylerin hem yapımı hem de kullanımı, yapılanların ve kullanılanların kendileri ve onların hizmette bulunduğu ihtiyaçlar, tekniğin ne olduğunu açıklar. İşte bu donanımın hepsi tekniktir. Tekniğin kendisi bir mekanizmadır, Latince adıyla ise instrumentum'dur.⁹⁰

Antik Yunan kavramlarını kullanan Heidegger'e göre, Antik Yunan varlığı direkt olarak deneyimde ortaya koyar. Varlık, gizil olanın üstünü açmasıdır, mevcut olanın kendisini göstermesidir. Varlığa getirme ise poiesis'tir. Platon'un deyimiyle fırsatını bulduğu anda geride kalan şeyin öne çıkarak vücut bulması poesistir yani varlığa gelmedir. Physis ise şeylerin kendilerinden dolayı çığa çıkmasıdır. Physis sayesinde

⁸⁹ M.Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, (Çev.: Necati Aça), (2. Baskı), Pharmakon Yayınevi, Ankara 2015, 53-57.

⁹⁰ Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, 15.

mevcut olanda açığa çıkarmaya dair bir patlama vardır. Örneğin ağacın kendinde filizlenerek ortaya yeni bir ağaç çıkarması gibi. Bir araç olarak ele alınan tekniğin aslında ne olduğu araştırılırsa karşılaşılan şey üstünü açma olacaktır. Çünkü üretilen ürünlerin temeli açığa çıkarmadır. Öyleyse teknik yalnızca bir araç değil aynı zamanda açığa çıkarma şeklidir. Heidegger'e göre teknoloji sadece bir araç değildir aynı zamanda gizli olanı açığa çıkaran yoldur. *Techne* sözcüğü Eski Yunan felsefesinde *episteme* kelimesiyle aynı şekilde ele alınır.⁹¹ Bir şeyi avucunun içi gibi iyi bilmekle aynı anlama gelir. Bilme; bir perdeyi, bir şeyi aralar. Bu bir açığa çıkarma şeklidir. Aristoteles bilme ve *techne* arasında ayrım yapar. Ayrım yaparken dikkat ettiği şey ise neyi nasıl açığa çıkardığıdır. Teknik üretim anlamında değil de açığa çıkarma olarak varlığa getirmez.⁹²

Gerçek anlamda teknik, var olan şeyi açığa çıkarır. Ama modern felsefeyle teknik, bu anlamından kopar ve var olanı açığa çıkarmadan ziyade var olanı tayin eden yani belirleyen haline gelir. Modern teknik var olanın üstünü örter. Heidegger'e göre modern teknik merkeze insanı koyar ve varlığı insanın ürettiği bir şey haline getirir. Bundan sonra varlık, insanın düşüncenin taşıdığı anlamıyla bildiği nesne haline gelir. Bilim ve teknik var olanı olduğu haliyle açığa çıkarmaktan farklıdır. Var olan şeyi özneye göre bulma çabası içerisine girer. Oysa bilim ve teknik insanın ürettiği bir şeydir. Teknik var olanı kendi elinin altında tutarak belli bir düzene sokmaya çalışır. Böylelikle *techne* orijinal anlamından uzaklaşır. Heidegger'e göre *techne*'in bu anlamı varlığın kendisini kendisi olmayan olarak açığa vurma şeklidir.⁹³ Teknik, varlığın üzerini açmaktan çok bilimin gelişmesiyle varlığın üzerini örter.

Genelde teknik, bilimin pratik alana uygulanmasıdır. Bilim teorik süreçken teknik ise pratik süreçtir. Heidegger, bilim ve teknik arasında bir sıra olduğunu kabul etmez. Teknik bilimden önce gelir çünkü teknik varlığın açığa çıkma şeklidir. Teknik, tüm bilimlerin temelidir ve teknik varlığın açılımı olarak kendi gizini farklı şekillerde açar. Batı dünyasındaki bilim, doğaya ve insanın kendisine karşı mücadele etmesidir ve

⁹¹ Geniş anlamıyla her iki kelime de bilmeye ilgilidir. *Techne*, bir şeyi açığa çıkarmadır. Bir diğer kavram ise *alethia*, açığa çıkarma anlamına gelir ve dört nedene bağlıdır. 1.) *causa materialis*, maddi neden kendisinden yapılan şey. 2.) *casua formalis*, formel nedenmaddenin içine girdiği biçim. 3.) *casua finalis* ereksel neden. 4.) *casua fail* neden. (Heidegger, 2000, 143) Bunlar Aristoteles'ten de bildiğimiz dört nedendir.

⁹² Heidegger, *Teknik ve Dönüş*, 22.

⁹³ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 138.

varlığın kendi gizemini açığa çıkarmasından ibarettir. İnsan, var olanı hesaplayabilir hale gelir. Bu hesaplama sonucunda insan varlığa yabancılaşır.⁹⁴ İnsan kendine yabancılaşarak kendini de tanıyamaz. Heidegger için bunun sorumlusu Descartes'tır.⁹⁵

Ona göre insan, modern teknik ve bilimden uzaklaşarak gerek kendi varlığına gerekse varlığa geri dönmelidir. İkisini de doğrudan anlamalıdır. İnsan tekniğin özünü anlamalı ve tekniğin prangalarından kurtulmalıdır. Bundan kurtulmanın yolu da kendi varlığını nasıl açacağını bilmesidir. Teknik kendini içine düştüğü tehlikeden kurtaracak güce de sahiptir. Yapılması gereken şey tekniğin özünü bulup ortaya çıkarmaktır. Tekniğin özüne giderek varlığın direkt açılımı yapılmalıdır. Bu yalnızca insanın kendi varlığında varlığın direkt gizini açmasıyla olabilir. İşte Heidegger bunu dönüş olarak adlandırır. Dönüşle varlık kendi gizini açar.⁹⁶

2.2. HEIDEGGER ONTOLOJİSİNDE VARLIK

2.2.1. Dasein ve Dünyasallık

Heidegger'in çalışmalarında varlık anlayışına dahil ettiği Dasein, varlıkla asli bir ilişki içerisindedir. Var olanın açılmasında ki uygunluk ve asli olma ne kadar başarılı olursa fundamental ontolojiye yönelik adımlar o kadar kuvvetli olur. Dasein'in temel özelliklerinden biri olan dünya-içinde-var olma açısından asli olarak dünya içinde olma da benlik de serimlenir. Dasein, her var olanı kapsıyor olsa da varlık anlayışı türlü varlık çeşitleri açısından kendini daha ifade etmez. Anlama ilk önce kendini düşmüş varlık türü içerisinde dünyayı anlamaya teşvik eder. Ontik ya da ontolojik anlayış fark etmeksizin varlık yorumu öncelikle dünya-içinde-var olan varlığı ele alır. Bu anlayış dünya içindeki varlıkları hareket noktası olarak ele almakla birlikte el-altında-olanın varlığını da atlar. Var olan ilk önce mevcut nesneler olarak anlaşılır ve böylelikle varlık gerçeklik anlamı kazanır.⁹⁷ Bunun anlamı ise varlığın belirleniminin tözsellik olmasıdır. Buradan hareketle

⁹⁴Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 139.

⁹⁵ Descartes'ta var olan nedir? sorusunu ele alır. Ele aldığı varlık anlayışı orta çağ ve modern çağ arasındaki çizgiyi belirginleştirir. Descartes'ın varlık anlayışı doğa nesnelerini açıklayan bir yapıdadır. Descartes her şeyi hesaplamıştır ve insan varlığa yabancılaşmıştır.

⁹⁶Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 140.

⁹⁷ Levent Yıldız, *Heidegger'in Varlık ve Bilim Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006, 40-43.

Dasein'ın tarzı el-önünde olarak belirlenir. Böylece varlık gerçeklik anlamı kazanır. Burada yapılması gereken şey ise “varlığı gerçeklik anlamında kendine alan tek taraflı yoldan kurtarılmasıdır.”⁹⁸ Bu nedenle gerçeklik Heidegger'e göre ele alınması gereken bir konudur.

Felsefe tarihinde gerçek kavramının farklı anlamlara geldiği görülür. İlk Çağ'da gerçek ve arkhe terimleri aynı anlamda kullanılır. Örneğin Parmenides'e göre gerçek değişmez olan şeydir. Sofistler' göre ise gerçeklik yoktur. Bunu en iyi açıklayan ise Gorgias'ın “*Bir şey yoktur. Olsa da bilinemez. Bilinse de başkasına aktarılmaz*” önermesidir. Platon gerçeği idea olarak, Aristoteles ise bir şeyin ne anlama geldiğinin açıklanması şeklinde ele alır. Orta Çağ, bunlardan farklı olarak gerçeği Tanrı ile eş tutar. Gerçeğe sadece Tanrı aracılığıyla ulaşılması gerektiği üzerinde durulur. Orta Çağ'ın aksine Yeni Çağ gerçeği akıl ile birlikte ele alır. İnanç yerini burada akıl ve düşünmeye bırakır. Bu dönemin önemli sloganlarından biri olan “*Ussal olan gerçek, gerçek olan ise ussaldır*” önermesi büyük ses getirir.⁹⁹ Bunlardan sonra genel bir tanım yapılacaktır olunursa eğer gerçeklik, insan bilincinden bağımsız olarak var olan şeydir. Aynı zamanda fiziki dünyanın ölçülebilir yönlerini de ifade eder. Heidegger ise bu terimi farklı şekilde ele alır ve felsefesindeki konularla ilişkilendirir.

Gerçeklik konusu ele alındığında ortaya çıkan ilk şey ontolojik sorudur yani gerçekliğin neyi imleyip neyi imlemediğidir. Sorunun cevabının aydınlatılması (daha bilinmeyen) yeni bir yöntemin ortaya çıkması ile mümkündür. Gerçeklik dış dünya meselesiyle içi içe geçmiş durumdadır. Heidegger için gerçeklik, geçmişten beri seyre gelen bilme olarak kabul edilir. Aynı zamanda bu bilme ruhun ya da bilincin tutumu olarak var olur. Gerçekliğin anlamına ilişkin soru “gerçek olanın bilinçten bağımsız olup olamayacağı ya da bilincin gerçeklik alemine aşkınlığının olanaklı olup olmayacağı sorusuyla içi içe geçer.”¹⁰⁰

Gerçeğin anlamına ilişkin bir araştırma aynı zamanda ona uygun bir erişim tarzı da gerektirir. Gerçek olana erişim sadece dünya-içinde-var olan ile olanaklıdır. Dünyanın var olup olmadığı veya varlığın kanıtlanabilir olup olmadığı sorusunu sormak anlamsızdır

⁹⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 306.

⁹⁹ Hasan İsi, “Gerçek ve Hakikat Sözcükleri Üzerine Felsefi ve Dilbilimsel İnceleme”, *Sosyal Araştırma Dergisi*, sayı: 41, Aralık 2015, 184-187.

¹⁰⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 307.

çünkü zaten Dasein dünya içerisinde. Bu soru aynı zamanda çift anlamlılık belirtir. Dünya özü itibarı ile Dasein'in varlığı ile birlikte açılır. Dünyanın keşfedilmesi zaten dünyanın açılması ile ortaya çıkar. Fakat gerçek anlamdaki dünya-dahilindeki var olanların hala üstü kapalıdır. Ama gerçek olanlar yalnızca açılmamış dünyanın zemini üzerinde meydana gelir ve gerçek olan sadece böyle bir zemin üzerinde üstü örtülü kalabilir. Dış dünyanın gerçekliğine dair sorulan sorular daha önceden dünya fenomenini açığa çıkartmadan önce bunu sorarlar. Dış dünya meselesi daima dünya-içinde-var olanları (nesne ve şeyler) ele alır ve ontolojik olarak çıkmaz sokağa sürükler.¹⁰¹ Heidegger'e göre bu çıkmaz sokak kendini ilk olarak Kant'ta gösterir. Kant, hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde "insan dışındaki nesnelerin var oluşuna" dair delilin bu zamana kadar verilmemiş olmasını, insan aklı ve felsefe için utanç verici bir olay olduğunu iddia eder. Kant'ın bu konudaki kanıtı ise "benim var oluşumun tek fakat deneysel olarak muayyen(belirli) bilinci, benden ayrı şeylerin uzaydaki var olmasıdır. Heidegger, Kant'ın kendi varlığını dediği şey ile Descartes'ın mevcut olma olduğunu anlar. Kant'a göre kendi varoluşunun bilinci, Descartes'ın savunduğu kendi mevcut olma olduğunu bilincidir. Var olma burada şöyle anlamları ifade eder: bilincin mevcut olma ve şeylerin mevcut olma. Kant'ın benim dışındaki şeylerin var oluşuna dair kanıtı, değişim ve değişmezlik ilkelerine dayanır. Kendi mevcut oluşum tasavvur çokluğunun mevcut oluşu mevcut olan değişimdir. Bu değişen şey aynı zamanda bir değişmeyen tarafından belirlenir. İçimdeki değişim empirik olarak sabitlendiği için dışındaki değişim de sabitlenir. Bu değişmez olan içimdeki değişimin mevcut oluşunun olanak koşuludur. Tasavvurların zaman-içinde-var olması tecrübesi, eşit derecede asli olarak hem içimdeki değişimi hem de dışındaki değişmezliği sabitler. Heidegger için bu kanıt zamandır ve zamanı içimde deneyimleyebilirim.¹⁰² Heidegger'e göre bu kanıt varsayımlar içerir. Burada daha önemli bir sorun karşımıza çıkar; felsefenin skandalı, bu kanıtın halen verilmemiş olması değildir, bu skandal aslında durmadan bu kanıtların aranması ve denenmesidir.

Buradan çıkan sonuç ise dış dünyanın var olup olmadığı sorusu bakımından gerçeklik meselesinin imkansız olduğunun ortaya çıkmasıdır. Bununla beraber gerçeklik meselesi idealizm ve realizm içinde farklı çözüm yolları olur. Bu yaklaşımlar, Dasein'in

¹⁰¹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 298.

¹⁰² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 310.

eksistansiyal çözümlemesini ihmal ettikleri için meseleyi fenomenal açıdan ele alacakları zemini kazanamazlar. Realizm, dünya-içinde-var olma olarak Dasein ile beraber dünya içinde var olanları hep açılar.¹⁰³ İdealizm ise, varlığın var olanlar için aşkın olan anlayışını barındırır ve felsefenin biricik ve doğru olanağını oluşturur. Gerçeklik meselesi, Dasein, var oluşsal çözümlemesine geri dönmeli ve bunun ontolojik bir mesele olduğunu kavramalıdır. Dünya-içinde var olanlar ontolojik açıdan kavranıldığında, “dünya-içinde olmaklık” fenomenini açığa çıkar. Bu dünya fenomeni üzerine temellenir ve Dasein’in yapısına aittir.¹⁰⁴ Heidegger için ontolojik terim olarak gerçeklik dünya-içinde var olanlar ile ilişkidir. Gerçekliğin aynı zamanda dünya-içinde var olanların varlık tarzları içerisinde önceliği yoktur. Dasein, dünya gibi fenomenel şeyleri ontolojik olarak da ayırıcı bir özellik ortaya koymaz. Dünya içinde olma bakımından gerçeklik ele alınır ve ele alınan varlık tarzı, Dasein ve dünya gibi fenomenleri ontolojik olarak ayırt edemez. Bu nedenle diğer başlığımız hakikat kavramıdır. Çünkü hakikat kavramına yer vermeden konu eksik kalır.

2.2.2. Varlık ve Hakikat

En genel anlamıyla hakikat; bilimsel, dini, ahlaki vb. hakikatler bağlamında bir bilgi alanı tarafından konu edinilen varlık alanıyla ilgili temel doğruları kapsar. Gerçeklik ile karıştırılan bu kavram, gerçeğin bilince yansımasıdır. Örneğin üzerine oturan sandalye gerçek, onun zihne yansımış hali ise hakikattir. Bu kavram aynı zamanda din alanında da karşımıza çıkar. Gerçek var olanın yalnızca Tanrı olduğu kabul edilir ve buna inanan insanlar kendini bu yola adarlar. Hakikat aynı zamanda tasavvufta var olan dört makamın üçüncüsüdür.¹⁰⁵ Hakikat kavramı tasavvufta ilahi gerçeklere ve sırlara ulaşmak, onlara aşına olmak gibi anlamlar taşır.

Felsefe tarihi boyunca hakikat ve varlık bir araya getirilir. Parmenides, var olanların varlığını ilk kez keşfeder ve varlık ile anlamayı özdeşleştirir. Aristoteles ise, “arkheyi” bütün sınırlarıyla açarken aynı zamanda felsefe ile ilgili yeni sorular sorulması gerektiğini vurgular. Aristoteles hakikate ulaşmak için felsefe yapılması gerektiğini ifade eder. Felsefe ise hakikat üzerine bilim yapmaktır. Aynı zamanda onu varlığı bakımından

¹⁰³ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 312.

¹⁰⁴ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 316.

¹⁰⁵ A. Kadir Çüçen, *Felsefeye Giriş*, (8. Baskı), Sentez Yayınevi, Ankara Ocak 2013, 89-91.

seyreden bilim olarak nitelendirir. Hakikatin özü ile ilgili temelde üç tez vardır: birincisi hakikatin yargıda bulunması, ikincisi hakikatin özü yargı ile onun nesnesi arasındaki uyumu, üçüncüsü ise Aristoteles'in hakikatin asli yeri olarak yargının belirlenmesi ve hakikati uyuşum (mutabakat) olarak tanımlanması olarak ifade edilir.¹⁰⁶

Uyuşum aslında ne demektir? Bir şeyin herhangi bir şey ile uyuşumu aslında bir “ilişkidir.” Genel olarak uyuşum ilişkidir ve hakikat de bir ilişkidir. Ama tüm ilişkiler bir uyuşum değildir. Mesela işaret, işaret edilene işaret eder ve bunun tersi geçersizdir. İşaret edilen ile işaret eden bir ilişki içinde olsa da uyuşum içerisinde değildir. Özne-nesne ilişkisi açısından epistemoloji meselesi yeniden ele alınır. Genel görüşe göre hakikat, bilgidir. Bilgi ise yargı anlamına gelir. Yargı ele alındığında iki şeyi ayırmak gerekir: birincisi gerçek ruhsal süreç olarak yargıda bulunma ve ikinci olarak ise ideal içerik. İdeal içerik açısından yargıda bulunma hakikidir. İdeal yargı içerisinde uyuşum ilişkisi gerçekleşir. Bu ilişki ideal yargı içeriği ile hakkında yargıda bulunan reel şey arasındaki ilişkiye dairdir. Bu uyuşumun reel mi yoksa ideal mi olduğu tartışma konusudur. Bu ilişki reel yargı ile ideal içerik arasında mevcuttur.¹⁰⁷ İdeal içerik ile reel içerik arasındaki ayrım, bilmek ve yargılamak arasındaki ayrıma neden olur. Heidegger, adaequation (yeterli, eşitleme)a ilişkin soruda yargı içeriği ve yargının icrası ayrımına tekrar dönmek yerine bilmenin açığa çıkmasının kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Yapılması gereken bilmeyi hakikat fenomenine taşımaktır. Bu durum bilmenin, hakikat fenomeni tarafından açığa çıkarılmasıyla olanaklıdır. Bilme, hakiki bir bilme olarak kendini gösterdiğinde kendi hakikatini açık hale getirir. Kendini gösterme onun hakikiliğini elde etmektir.¹⁰⁸

Sırtı duvara dönük bir kişi “Duvardaki resim yan duruyor” açıklamasında bulunur. Heidegger için bu açıklamanın hakikiliğini gösterecek olan şey kişinin duvara doğru dönüp bakması ve resmin yan durduğunu fark etmesidir.¹⁰⁹ Öznenin nesnede olana gidip bakmasıdır. Kişi duvardaki resim sureti ifade edildiğinde kendini temsiller veya betimler. Beyanda bulunma duvarda asılı olan resim ile ilişkilidir. Var olan şeyin kendisine yönelik varlık olması beyanda bulunmadır. Beyan ile anlatılmak istenilen şey

¹⁰⁶ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 322-325.

¹⁰⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 327.

¹⁰⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 328.

¹⁰⁹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 328.

ise, var olanın tam da kendisi olarak var olduğudur. Var olana yönelik varlık içerisindeyken keşfettiği şey tam da o var olandır. Var olan kendinde nasılsa kendini o şekilde gösterir. Yani temsillerin (canlandırmalar) birbirleri ile karıştırılması değildir. Doğrulama var olan üzerinde gerçekleşir. Kısaca ifade edilen kendini kendisinde nasıl gösteriyorsa kendisini o şekilde keşfediyordur. Gösterilen şey bilme-nesne arasında, psişik olanla fiziksel olan arasındaki uyum değildir. Gösterilen şeyin temel konusu var olanın kendi keşfedilmiş varlığı ve kendi keşfedilmişliği içerisindeki nasıllığıdır. Var olanın kendini kendisi gibi göstermesidir. Doğrulama var olanın kendini göstermesinin temelinde icra eder. Doğru, var olanın kendiliğinde keşfedilmesidir. Doğrulan ifade ise var olanı keşfedilmişliği içerisinde ifade eder ve onu görünür kılar.¹¹⁰ Gerçekliği zihinden bağımsız olarak var olan nesne olarak ele alınır. Doğru ise yargıda veya zihinde bulunabilir. Doğruluk, bir şeyin doğru veya yanlış olma değeridir. Örneğin; ‘‘Masa kırmızıdır’’ önermesinin bir doğruluk değerinin olmasından bahsedilebilir fakat gerçekliğinin var olmasından bahsedilemez. Masanın kırmızı olması durumunda önerme doğru, olmaması durumunda ise yanlıştır. Fakat masa yalnız başına ne doğru ne de yanlıştır çünkü o gerçektir.

Heidegger, için hakikat keşfedici varlıktır. Heidegger’e göre hakikatin temellendirilmesi Eski Yunan’a dayanır. Logosun apophansıs¹¹¹ olarak hakiki oluşu var olanı kendi üstü örtülmüşlüğünden kurtarır ve onu kendi keşfedilmişliği içerisinde görünür kılar. Bu açıdan aletheia kendini görünür kılan var olan demektir. Herakleitos da hakikatin keşfedilmişlik olduğunu ifade eder. Logos genel zamanlar içerisinde hakikat olsa da insanlar ilk defa duyduklarında anlamakta zorluk yaşarlar. Her şey logos ile bir uyum içerisinde de olsa da insanlar daha önce hiç deneyimlememiş gibi davranabilirler. Heidegger’in logos yorumu ise var olan şeyin nasıl davrandığını belirleyen şeydir.¹¹²

Hakiki olma keşfedici olma olarak Dasein’in varlık tarzıdır. Bu keşfetmeyi mümkün kılan, asli anlamda zorunlu olarak hakikattir. Asli fenomen olarak hakikati görünür kılma keşfetmenin ontolojik temellerinden biridir. Keşfetme ise dünya-içinde-

¹¹⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 329.

¹¹¹ Yunan düşüncesinin özellikle de mantığın kurucusu ve sistemleştiricisi Aristoteles’in kategorik önerme; anlamlı olup doğruluk değeri taşıyan önerme, özne yüklem ve bir bağlaçtan oluşan ya bağımsız bir önerme formunda ya da bir tasımın sonucu olarak ortaya çıkan bir şeyi bir şey hakkında olumlayan ya da olumsuzlayan önerme için kullandığı terim. Apophansıs’in olumlu olanına kataphasis, olumsuz olanına ise apophasis adı verilir. (Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 134).

¹¹² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 331.

var olmanın varlık tarzıdır. Dünya içerisinde var olanla ilgilenilir ve var olan keşfedilir. Bu şekilde var olan keşfedilir. Bu ikinci anlamı ile hakikidir. İlk anlamıyla hakiki veya keşfedici olan şey Dasein'dır. İkinci anlamda kullanılan şey keşif değil keşfedilmişliktir. Dasein, açılanmışlığı kendi içerisinde barındırır ve keşfedilmişlik sayesinde hakikatin en asli fenomenine ulaşır. Dasein özü gereği kendi açılanmışlığı olarak var olduğu ve açılanmayı keşfettiği müddetçe özü gereği hakikidir ve Dasein hakikat içerisinde vardır.¹¹³

Hakikat ile ilgili bazı sonuçlar ortaya çıkar: Hakikat en asli anlamda dünya-içinde var olanın keşfedilmişliği ve Dasein'ın açılanmasıdır. Dasein hem hakikat de hem de hakikatsizlikte vardır. Hakikat, Dasein'ın keşfedilmişliği ya da açılanmışlığı üzerine temellenir, yargı üzerine değil. Dasein hakikat içerisinde vardır. Açılanmışlık onun yapısına ait bir özelliktir. Hakikat sadece Dasein'a ihtiyaç duyar. Çünkü açılanmışlık ve keşfedilmişlikte Dasein'a ihtiyaç vardır. Keşfetme Dasein'a bağlıdır. Örneğin Einstein'ın Görelilik Kuramı, Dasein onu hakikate ulaştırana kadar onun varlığı, doğruluğu veya yanlışlığı söz konusu değildir. Bu kural Einstein ile birlikte hakiki olur. Bu açılama ile kural keşfedilir. Açılama ile birlikte kural daha önce nasıl ise gene aynı şekilde görünür olur. Bundan dolayı hakikatin Dasein'a ihtiyaç duyması onun ile birlikte mümkün olması sebebiyle bu keşfin hakikatin bir varlık tarzı olduğunu ifade eder¹¹⁴

2.2.3. Varlık ve Zaman

Heidegger felsefesinin başlangıç noktası Batı'nın varlığı unutulmasıdır. Heidegger'e göre yapılması gereken varlığın anlamının ne olduğu sorusunu ele almak ve açıklamaktır. Varlığın anlamı nedir? sorusu Parmenides, Herakleitos, Aristoteles, Platon gibi filozoflardan başlayarak Hegel, Hölderlin'e kadar gelen düşünce tarihinde yeniden tartışılmaya başlanır. Heidegger'in kendinden önceki filozoflardan etkilendiği görülür. Varlık ve Zaman eseri ile kendi yaşadığı dönem başta olmak üzere kendinden sonraki dönemleri de etkiler.

Heidegger'in felsefesinde vazgeçilmez olan şey "Varlık ve Zaman" kavramlarının birlikte ele alınmasıdır. Batı felsefesinde varlık ve var olan bir ve aynı şey

¹¹³Heidegger, Varlık ve Zaman, 2019, 333.

¹¹⁴Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 361.

olarak ele alınır. Heidegger, var olanın ne olduğunu bilir. Varlık kavramını geçmişten başlayarak inceleyen Heidegger, özellikle Platon'un varlık anlayışı üzerinde durur. Çünkü Platon, insanın temel problemlerinden yola çıkarak gerçek varlığa ulaşmaya çalışır. O, iyi, adalet, sevgi gibi varoluşsal durumlardan hareketle idealar dünyasına ulaşır. Yaşadığımız dünyadan ayrı bir yerde var olan formların günlük hayatta bizi nasıl etkilediği pek anlaşılır değildir. Platon, form öğretisini Sofist adlı diyalogunda ele alır ve öğretinin eksik yönlerini ortaya koyar. Platon, bu diyalog ile varlık ve var olmayı ayırt eder, doğru ve yanlış yargıyı açıklamak ister¹¹⁵Bu iki filozof da varlığın açıklanabilmesi için ilk önce var olanın açıklanması gerektiğini ele alırlar. Gerek Platon gerekse Heidegger için üzerine düşünülmemiş, sorgulanmamış hayat değersizdir. Bunu ortaya çıkaracak olan ise kendisini düşünür olarak isimlendiren kişilerdir. Bu nedenle Platon'nun Sofist diyalogunu yeniden ele alır ve varlık sorusuna direkt olarak giriş yapar. Bu alıntıyla Heidegger ‘‘ Varlık ve Zaman’’ adlı eserinde ki amacını belirtir: ‘‘Böylece ne zaman ‘‘varlık’’ kavramını kullanıyorsanız onun ne anlama geldiğinin uzun zamandan beri açıkça farkındasınız. Buna karşılık onu anladığımızı veya kavradığımızı düşünmeye alışan bizler için şimdi o bir bilmece oldu.’’¹¹⁶

Varlık nedir? sorusu ilk önce ‘‘ nesne nedir? veya şeyler nedir?’’ soruları gibi algılanır. Bundan dolayı da varlık nesneler ile karıştırılır. Heidegger'e göre Antik Yunan düşüncesi ¹¹⁷bu hatanın dışındadır. Var olan şeylerin dönüşümlerini ele alan Batı felsefesi her ilerlemede varlıktan biraz daha uzaklaşır. Batı felsefesinde Platon varlığı idea, Hegel mutlak tin ve Nietzsche güç istemi olarak ele alır ve ‘‘varlık vardır’’ görüşünü cevaplamaya çalışırlar. Bu görüşten etkilenecek varlığın farklı görünüşlerini açıklamaya gayret ederler. Eksik olan şey ise Batı felsefesinin varlığı ele alma düşüncesi ile varlığın ne olduğuna dair olan sorunun cevaplanmamış olmasıdır. Çünkü varlık nedir? sorusu

¹¹⁵ Platon, Sofist, (Çev.: Cenap Karakaya), (1.Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2016, 247-249.

¹¹⁶Heidegger, Varlık ve Zaman, 2000, 19.

¹¹⁷ Örneğin Parmenides'in ‘‘esti gar einai’’ yani ‘‘bir, bir olanda’’ görüşü günümüzde kullanılmıyor. Bir birliktir, kendi içine kapalıdır, doğmamıştır, değişmez ve bölünmez. Bunun karşıtı olan her görüş var olmayı var diye göstermek zorunda kalır, bu da olamaz. Çünkü var olan meydana gelmiş bir şey olsaydı var olmayan bir şeyden doğmuş olması gerekirdi böylece var olmayan gerçekten var olmuş olacaktır. Yok olsaydı, yerine var olmayan geçecektir. Bilginin amacı var olanı düşünmektir yanılması da var olan içinde var olmayı düşünmeye bunu varsaymaya kalkışmasıdır. Yalnız var olan vardır ve ancak bu düşünülebilir. (Gökberk, Felsefe Tarihi, 27).

yanlış bir sorudur. Baktığımızda Batı dünyası var olanı açıklamaya çalışırken varlığın üzerini örter.

Varlık kavramı birçok filozof tarafından ele alınır. Aslında yapılmak istenilen şey, varlığın farklı dönüşümlerinin ortaya konulmak istenmesidir. Heidegger, varlığı geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman olarak ele alır. Platon'nun idealar dünyasını görünüşler dünyasından ayırması aynı zamanda varlık ve nesne arasında ayırma yol açar. Bu şekildeki bir ayırım ontolojinin değersizleşmesine neden olur.¹¹⁸ Oysa Heidegger'in yapmak istediği şey fundamental ontolojidir.¹¹⁹ Yani Batı metafiziğinde unutilan varlık kavramını yeniden açıklamaktır.

Sokrates sonrası filozoflar varlığı metafiziksel kavramlarla açıkladıkları için varlığın gerçek anlamını unuttular. Heidegger, geleneksel felsefenin tekrardan ele alınıp incelenmesi gerektiğini dile getirir, ontolojiyi felsefenin asıl konusu yapmak ister. O, böyle yaparak felsefe tarihindeki varlık kavramının anlamlarının yetersiz olduğuna dikkat çeker. Onun için varlık ve nesne soruları iç içedir ve birlikte ele alınır. Fakat varlık nesne değildir. Nesne her zaman bir şeyden ortaya çıkar. Heidegger için varlık, nesneden ayrılmalıdır. Bu ontolojik bir farklılıktır. Heidegger, bunları yapmaya çalışırken yeni bir yöntemle (fenomenoloji) varlığı doğru şekilde incelememiz gerektiğini açıklar. Bu şekilde ontoloji yeni bir yön kazanır ve bu şekilde yoluna devam eder.¹²⁰ Heidegger varlığı açıklamaya çalışırken ilk önce varlığın ne olmadığı üzerinde durur. Onun için varlık, nesnelerin toplamı değildir. Yani nesnelerin toplamı bize varlığı vermez. Diğer taraftan varlık konusuna ‘‘olmak’’ fiiliyle başlar. ‘‘Olmak’’ fiilini ‘‘Tanrı vardır, kitap vardır, ağaç vardır’’ gibi anlamlarda kullanılır. Buradaki farklı anlamlar ‘‘olmak’’ fiilinin gerçek anlamının açıklanmasındaki zorluluğundandır. Bundan dolayı varlığın ‘‘olmak’’ fiiliyle açıklanamayacağını ifade eder. Geleneksel metafizik tarafından varlığı gerçeklik ve edimsel ile bir tutmak Heidegger'e göre yanlış varsayımdır. Çünkü gerçeklik ve olmak fiili ancak varlığın bir karakteridir. Felsefe tarihi incelendiğinde bu iki kavramın dış dünyadaki nesnelerle denk şeyler olduğu görülür. Onun için varlık bu şekilde incelenemez. Oysa dünyadaki nesneler bize ontik olanı verirler. Fakat felsefenin yapmak

¹¹⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 29.

¹¹⁹ Batı geleneğinin varlığın anlamını unuttuğu ve varlığın anlamının yeniden açığa çıkarılmadığıdır. Aslında yazdıklarımızın çoğu Heidegger'in fundamental ontolojisinin açıklanmalarıdır.

¹²⁰ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 74.

istediği şey ise ontolojik olarak varlığı incelemektir. Varlık daha önceden ve daha sonradan var olabilecek nesne değildir. Heidegger'e göre varlık bir nesne olmadığı gibi aynı zamanda bir düşüncenin ürünü olarak soyut bir kavram da değildir. Aynı zamanda varlık Tanrı ile ele alınmamalıdır.¹²¹ Tüm bu değerlendirmelerin sonucunda Heidegger varlık hakkında yapılan çalışmaların yanlış olduğunu dile getirir. Varlık anlamsız bir kavram değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi varlığın ne olduğunu açıklamak için ilk önce varlığın anlamı nedir? sorusu açıklanmalıdır. Heidegger varlığın anlamının zaman içerisinde Dasein'in çözümlenmesiyle açıklanabileceğini düşünür. Bu tavrıyla önemini yitiren varlık kavramının yeniden değer kazanmasını sağlar.

2.2.4. Zaman ve Varlık

Felsefe ile yeni tanışan biri ilk önce felsefenin gerçeği araştıran düşünce tarzı olduğunu öğrenir. Daha sonra öğrendiği şey ise gerçeğin varlık ya da hakikat ile ilgili olduğudur. Yani felsefe kısaca; varlığı araştırıp onu açıklamaya çalışan düşünce sistemidir. Varlığın ontoloji ya da metafizik içerisinde ele alınması diğer kavramların değer kaybetmesine neden olur. Gerçek varlığı açıklamaya çalışırken öyle bir kavram vardır ki üstü kapalı bile olsa varlığı belirler. "Varlığı varlık yapan şey nedir?" sorusuna Heidegger "zaman" diye cevap verir. Var olan aynı zamanda zamansal olan şeydir. Varlıkla her zaman dip dibe olan varlığı varlık yapan zamandır. Burada dikkat edilmesi gereken şey ise zaman, metafiziksel olan varlığı değil gerçek olan varlığı açığa çıkarır.¹²²

Galileo, Newton ve Einstein gibi bilim insanlarının çalışmalarından sonra zaman kavramının önemi ortaya çıkar ve bu çalışmalar varlığın anlaşılmasına katkı sağlar. Sadece bilim değil aynı zamanda felsefede de kavram yeniden yorumlanarak temel kavram haline gelir. Heidegger "varlık ve zaman" kavramlarını birlikte kullanır. Eski Yunan felsefesinde zaman ve varlık anlayışına yeni anlamlar kazandırır. Kısacası varlığı anlamak için zamanı, zamanı anlamak için ise varlığı anlamak gerekir.¹²³ Eski Yunan felsefesinde, zaman ve varlık kavramları birbirinden ayrı şekilde ele alınır. Ona göre Kant zaman fenomenini değişik şekilde ele alır. Kant'ta zaman ve varlık kavramlarının

¹²¹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 77-80.

¹²² Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 23-26.

¹²³ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 79.

ilişkisini görmez. Çünkü Kant, Descartes'ın varlık anlayışını kabul eder ve varlığı zaman kavramı dahilinde açıklamayı denemez. Kant, zamanı özneye ait fenomen olarak görür.¹²⁴

Geleneksel felsefenin zaman kavramını eleştiren filozofa göre Dasein, birey ya da geleneksel anlamda ki bir özne değildir. Çünkü varlık, zaman içerisinde olandır ve dünya içinde olmaktır. Varlığa giden yol zamandır. Zaman, nesnelerin varlığının da bilinmesini sağlar. Buradaki zaman geleneksel zamandaki geçici olmadan ziyade önsel ve varoluşçu zamandır. Önsel zaman, varlıkları zaman ötesinde ele almaz, tersine önsel ve varoluşçu zaman kendi var oluşları içerisinde varlıkları görünür hale getirir. Bu yüzden zaman Heidegger için varoluşsal, ontolojik ve geçicidir.¹²⁵ Bu tanım Aristotelesçi zaman anlayışına uzaktır. Sağduyuya dayanan ve cisimlerin hareketlerinin ölçülmesi olarak zaman, Heidegger için Dasein'ın dünyadaki günlük ilişkilerinin ölçülmesidir. Bu durum zamanı gündelik zaman yapar. Dasein'ın ontolojik yapısı "ilgi" üzerine temellendirilir fakat geleneksel felsefede ki zaman anlayışı ilgiyi unuttur.¹²⁶

Dasein'ın dünya içinde oluşu geçicidir. Bu yüzden Dasein'ın geçici oluşu zamanın anlaşılmasını zorunlu hale getirir. Varlığın hakikati zamandır. Çünkü zaman, varlığın içinde ve dışında olan bir şey değildir. Varlığın yorumlanabilmesi için zamanın yorumlanması gerekir. Çünkü zaman, varlığın hakikatidir. Heidegger'e göre, Dasein'ın geçiciliği kendisindeki otantik ilgide açığa çıkar. Otantik ilginin, Dasein'ın ana yapısı olarak kendini açımlayabilmesi için zamansallığı "ilgi" bakımından ele alıp yorumlanmalıdır. İlgi, kendisini genelde günlük durumlarda açığa çıkarır. Fakat sıradan bir günde Dasein otantik halde değildir. Otantik olmayan Dasein gelenek ve alışkanlıklar tarafından kuşatılır. Dasein en genel anlamı ile "Onlardır". Dasein kendi varlığını diğer varlıklara göre belirler. Dasein, otantik halde olmadığında kişinin peşinden gider ve sıradan olur. Fakat böyle bir durum bir yanıltıcıdır. Dasein, otantik olma tarzını otantik olmayan tarzında arar ve gerçekleştirmeye çalışır. Varlığın hakikatini arayan yalnızca otantik Dasein'dır.¹²⁷

¹²⁴ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 79.

¹²⁵ Bu tanım gereği zaman anlayışı Aristotelesçi zaman görüşüne yakın değildir. Aristotelesçi zaman, "önce ve sonraya göre hareketin sayılması"dır. Zaman bu tanımda sağ duyu verilerinin iyi bir formülle ifadesidir. (Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 81.

¹²⁶ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 80.

¹²⁷ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 80.

Heidegger, otantik olmayı “kendinde olmaya ya da kendi ile bir varlık olma” olarak tanımlar. İlk başta otantik olmayan Dasein daha sonra otantik var oluşa doğru ilerler. Dasein, her zaman bir varoluş şeklinden başkasına geçer. Dasein, iki şekilde vardır; ya otantik ya da otantik olmayarak. Daha öncede bahsedildiği gibi Dasein’in en otantik tarzı ölümdür. O halde şu söylenebilir; Dasein’in tam olarak otantik olması olası değildir. Tam olarak otantik olması kendi varlığını kaybetmesi demektir. O halde Dasein daima eksik olarak var olacaktır. Otantik olmanın tam olarak ne olduğunu vermeyen Heidegger, otantik olmayı biçimsel olarak tanımlar. Örneğin, Dasein başkalarının önünde otantiktir.¹²⁸ Heidegger, geleneksel felsefeden farklı olarak zamanı birleştirir. Dasein kendi olanaklarını bulmak amacıyla geçmişe gider ve geçmişle birlikte şimdiyi de deneyimler. Bu nedenle geçmiş ve gelecek şimdi de yaşanmış olur. Zaman çeşitleri içerisinde varlığın ontolojik yapısı anlaşılabilir. Zaman çeşitleri içerisinde en önemlisi gelecektir. Çünkü otantik zamansal var oluş kendini gelecek açısından zamansal hale getirir.

Geleneksel felsefede olduğu gibi zamanı epistemolojik olarak ele alma ne zamanı ne de varlığın kendisini veremez. Zaman, yalnızca ontolojik ve var oluşsal şekilde ele alındığında varlığın hakikatini verir. Zamansallık, otantik ilgi olarak ele alındığında Dasein’in kendisini dünya içinde varlık olarak anlamasını ve var oluşunun kararlılığını kavramasında etkili olur. Kısaca “*zaman; varlığın ontolojik temelini ve kendi hakikatini anlamını görünür yaparak, onları açığa çıkarır. Zamanın zamansallığı varlığı varlık yapar.*”¹²⁹

¹²⁸ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2019, 81.

¹²⁹ Heidegger, *Varlık ve Zaman*, 2000, 87.

SONUÇ

Martin Heidegger'de varlık sorununu ele almadan önce kendinden önceki dönemlerdeki varlık anlayışlarına yer verildi. Heidegger'in kendisi de bunu yapmıştır. Ele aldığı kavramların, kendinden önceki kullanımlarını eleştirmiş, sonrasında bu kavramlara yeni anlamlar yüklemiştir. Kavramları açıklarken onların nereden geldiklerini, daha önce nasıl kullanıldıklarını incelemiş ve geliştirmiştir. Onun için yeniden açıklanması gereken en önemli kavram varlık olmuştur. Felsefe tarihinde hemen hemen bütün düşünürlerin ele aldığı bu kavram, her defasında yeni anlamlar kazanır İlk Çağ filozofları, ilk varlığı araştırır ve farklı yorumlar açığa çıkarır. Thales, Anaximandros, Anaximenes gibi isimler değişen şeylerin ardında değişmeden kalan, asıl varlığı arar. Su, hava, toprak bunlardan bazılarıdır. İlk Çağ düşünürleri, varlığın kaynağını bir şeye indirger. O şeyin değişmesiyle yeni varlıklar ortaya çıkar, yok olmasıyla ise kaybolur. Bu da değişme, oluş, boz oluş gibi kavramları beraberinde getirir ve farklı varlık anlamları ortaya çıkar. Varlık, bu dönemde genelde nesne şeklinde algılanır. Farklı varlık tanımları olsa da varlığın gerçekten bilinebileceği üzerinde durulur. Oysa Sofistler bu durumu şiddetle eleştirir. Onlar için varlık gerçekten bilinemez. Genel bir varlık anlayışından bahsedemeyiz. Her insan farklı algılar. Bu nedenle algılayan kişi değiştikçe varlık da değişir. Nesnel ve değişmez bir varlık anlayışı yoktur. Platon ise ele aldığı kavramla felsefe tarihinde derin iz bırakmıştır. O, gerçek varlığı kalıcı ve değişmez olarak kabul eder. Gerçek varlığın kaynağı ise ideadır. Evren sürekli değişim halindedir. Bundan dolayı şeylerin kaynağı bu dünya değildir. Her şeyin kaynağı idealardır. İdealar ise gerçek varlıklardır ve kalıcıdır. Aristoteles ise Platon'un ideaları bu dünyadan ayırmasını eleştirir. Onun için idealar bu dünyanın dışında değil tam tersine içindedir. İdeaların varlığını değil onu konumlandığı yeri eleştirir. İlk felsefeyi metafizik olarak ele alan filozof felsefi görüşlerini bu doğrultuda temellendirir. Burada kullandığı en önemli kavram ise tözdür. On kategoriden biri olan töz, varlıkla aynı anlama gelir. Töz aynı zamanda her şeyin var olma sebebidir. Baktığımız zaman İlk Çağ felsefesinde farklı açılardan açıklanmaya çalışılan varlık sorunu Heidegger için yeterli değildir. Çünkü yanlış soru sorulmuştur. Doğru soru varlığın anlamı nedir? olmalıdır. Varlığı bu şekilde tanımlayabiliriz. Ayrıca bu dönemde insan duyguları geri plana atılmıştır.

Orta Çağ'a baktığımızda ise durum çokta farksız değildir. Varlık istediği anlama yine kavuşamaz. Çünkü varlık, bu dönemde genel olarak Tanrı ile birlikte ele alınır. Mutlak güç olarak Tanrı her şeyi yaratır. Her şeyin var olma sebebi Tanrı'dır. Anselmus, Boethius, Augistunius, Aquinas gibi düşünürler bu çerçevede doğrultusunda varlığı açıklar. Bu dönemde ise akıl geri plana atılır ve kilise gibi toplum üzerinde baskın güçler var olur. Descartes ile birlikte Modern felsefede insan akli yeniden değer bulmaya başlar. Varlık problemi Tanrı'dan ayrı şekilde ele alınır. Descartes'ın "cogito" su ile varlık bambaşka bir boyuta taşınır. Descartes'ın o meşhur önermesiyle birlikte varlığın temeli düşünce olur. Kuşku duyulmayacak tek gerçeklik düşünmedir. Descartes'ın cogitosu, farklı filozoflar tarafından farklı anlamlar kazanır.

İlk Çağ, Orta Çağ ve Modern felsefede yapılan bağışlamalar Heidegger için eksiktir. Bunlar önce varlık nedir? sorusunu sordu. Oysa varlığın ne olduğunu bilmemiz için ilk önce varlığın anlamı nedir? sorusu sorulmalıdır. İşe buradan başlanmalıdır. Özellikle Aydınlanma ile birlikte aklın egemen olması insan ve varlık kavramlarının geri plana atılmasına neden olur. Heidegger'in amacı unutulmuş veya geri plana atılan varlık ve insan kavramlarını yeniden ele almak ve yorumlamaktır. Heidegger için felsefe yapmak varlığın anlamını sorularla açığa çıkarmaktır. İşte bu soruya verilen cevaplar varlık ve insan ilişkilerini meydana getirme serüvenidir. Bu soruyu felsefesinin başlangıç noktası yapan Heidegger, cevap bulmaya çalışırken bazı kavram ve yöntemler kullanır. Husserl'in geliştirmiş olduğu fenomenolojiden etkilenir ve yöntem olarak kullanır. Fenomenolojiyi varlık alanına indirgeyerek tekrardan ele alır. Fenomenoloji ile üstü kapalı olan varlığın üzeri açılacak ve gerçek varlık açığa çıkacaktır. Fenomenoloji aynı zamanda var olanın varlığını ele aldığı içi ontolojidir. Ontoloji ve fenomenoloji nesneyi ele alış tarzları bakımından felsefenin kendisidir. Yani felsefe Dasein'in yorumlanmasını başlangıç noktası olarak belirleyen fenomenolojik ontolojidir. Heidegger, fenomenoloji ile tek tek varlıkları değil varlığın kendisini ele alır. Hermeneutiği'de tıpkı fenomenoloji gibi varlığa indirger ve Dasein'in yorumlanması olarak ele alır. Yöntemini belirleyen Heidegger için asıl konu başlar. Varlığın anlamı nedir? sorusunu açıklamak ve varlığın kaybettiği anlamı yeniden vermek.

Heidegger, varlığın anlamı nedir? sorusunu açıklamaya çalışırken işe Dasein'in varoluşsal yapısını açıklayarak başlar. Varlığın anlamına ulaşmak için Dasein'in varlığının açıklanması gerekir. Dasein ilk önce kendi varoluşunu daha sonra ise diğer var

olanları açımlayacaktır. Dasein her koşulda kendisi olarak karşımıza çıkar ve onun özü olanaklar ve seçimlerdir. Dasein kendi var oluşunu tercih ederek kendi olanaklarının farkına varabilir. Dasein, varlığın anlamının ne olduğunu ortaya koyabilecek şeydir. Dasein'in kendini gerçekleştirdiği yer ise dünyadır. Çünkü o bu dünyaya fırlatılmıştır. Bu fırlatılmışlık Dasein'i dünya içerisinde kendi olanakları ile savaşılan varlık haline getirir. Fırlatılmışlık, onun temel yapısına aittir ve Dasein'in varlığını açığa çıkaran temel durum ise kaygıdır. İnsan yaşadığı dünyada her şeyin belirsiz oluşundan dolayı kaygıya kapılır ve bu durumdan çıkmak için yollar arar. Bu süreçte kendisi ile yüzleşir. İnsanın kaygı ve fırlatılmışlıktan kurtulması için tek seçenek vardır o da ölümdür. Dasein ölümlü bir varlıktır ve bunu bilerek yaşar.

Sadece varlık anlayışıyla ön plana çıkmayan filozof teknik görüşü ile de yaşadığı döneme damgasını vurur. Teknik de varlığın üzerini örtmüş ve işi zorlaştırmıştır. İnsanların yapması gereken şey ise teknikten uzaklaşarak varlığa dönmeleridir. Varlık ile ilgili görüşlerini "Varlık ve Zaman" adlı eserinde toplayan filozof bu kitabı ile felsefe tarihini yeniden yorumlar. Birçok filozof varlığı metafiziksel kavramlarla ele aldığı için varlığın anlamı unutulmuştur. Onun yapmak istediği şey ise geleneksel varlık tanımını yıkarak yeni bir varlık tanımı geliştirmek olur. Çünkü bütün varlık tanımları yetersizdir. Varlık ve nesne birbirleri ile karıştırılmıştır önce bu yanlıştan kurtulmalıdır. Varlık bir nesne değildir ve nesneden ayrılmalıdır. Bunları yaparken de farklı bir yöntem kullanır Bu şekilde ontoloji farklı bir yön kazanır. Nesne olmayan varlık aynı zamanda düşünce ürünü olan bir kavram da değildir. Kendi dönemine kadar yapılan çalışmaları inceleyen filozof varlık hakkında yapılan çalışmaları hatalı olduğunu dile getirir. Varlık, gerçek anlamını zamanla Dasein'in çözümlenmesiyle açığa çıkarabilir. Böyle yaparak önemini yitiren varlık kavramının yeniden değer kazanmasını sağlar.

Heidegger, varlığı varlık yapan şeyi zaman olarak nitelendirir. Varlıkla yan yana zaman gerçek varlığı açığa çıkarmalıdır. Galileo, Newton gibi bilim insanları zaman kavramı üzerinde durur ve varlık kavramına katkı sağlar. Zamanı anlamak için varlığı, varlığı anlamak içinde zamanı anlamak gerekir. Varlık, zaman içerisinde açığa çıkar ve varlığa giden yol zamandır. Zaman, nesnelerin varlığını bilmemizi sağlar. İnsan zaman (geçmiş, gelecek, şimdi) içerisinde varlığın ontolojik yapısını kavrayabilir. Zaman, ontolojik şekilde ele alındığında varlığın hakikatini verebilir. Geleneksel felsefede

birbirinden ayrılan bu iki kavram Heidegger tarafından birlikte ele alınır. Varlığın gerçek anlamı ancak bu şekilde açığa çıkar.

Klasik ontolojik görüş varlık bilgisine ulaşma noktasından teorik bir bilgi edinmeyi ve bunu tek doğru olarak sunmayı önceler. Klasik ontolojinin öznesi, varlığı kavram olarak tanımlayabilmek için kanıtlar sunar. Öte yandan Heidegger varlığın anlaşılmasının teorik bilgilerle sağlanamayacağı görüşündedir. Heidegger, dünyadan ayrılmış bir öznenin varlığın hakikatine ulaşmasını imkânsız görür. Bu nedenle Dasein'ın pratikle ilişkisinin önemini vurgular. İnsandan hareketle varlığı ve varlığın anlamını açıklamaya çalışır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B., *Çağdaş Felsefe Akımları*, (3. baskı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979.
- Arslan, A., *Felsefeye Giriş*, (16. baskı). Adres, Ankara 2012.
- Arslan, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (Aristoteles) (8.basım). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2020.
- Atasoy, Y.C (). *Heidegger'in İnsan ve Varlık Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), On Dokuz Mayıs üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü Samsun 2018.
- Aydoğdu, H., “Fenomenoloji ve Bilimler”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* sayı 2, 2018, 1298-1301.
- Aydoğdu, H., “Kierkegaard ve Heidegger'de Ölümün Eksistansiyal-Ontolojik Çözümlemesi”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, sayı 27, 2016, 138-139.
- Blackham, H. J., *Altı Varoluşçu Düşünür*.(E. Uşşaklı, çev.), (2. baskı), Dost Kitapevi, Ankara 2012.
- Bozkurt, N., *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*, (1. baskı), Sarmal, İstanbul 1995.
- Çotuksöken, B., Babür, S., *Metinlerle Ortaçağ Felsefesi*, (2. baskı), Kabalcı, İstanbul 1993.
- Cevizci, A., *Felsefe Tarihi*.(10.baskı), Say, İstanbul 2020.
- Cevizci, A., *Felsefe Sözlüğü*.(6.baskı), Paradigma, İstanbul 2005.
- Guthrie, W.K.C., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, (A. Cevizci, çev.) (2.baskı), Gündoğan, Ankara 1999.
- Günay, M., *Felsefe Tarihinde İnsan Sorunu*, (3.baskı), Karahan Kitapevi, Adana 2010.
- Çüçen, A. K., *Felsefeye Giriş*, (8. baskı), Sentez, Ankara 2013.
- Çüçen, A.K., *Varoluş Filozofları*.(2.baskı), Sentez, Ankara 2018.
- Çüçen, A.K., Zafer, M., Esenyel A., *Varlık Felsefesi*, (3.baskı), Ezgi Kitapevi, Bursa 2014.

- Descartes, R., *İlk Felsefe Üzerine*, (M. Karasan, çev.), (1.baskı), Maarif Maatbası, Ankara 1942.
- Descartes, R., Spinoza, B., Leibniz, G.W., *Söylem İnceleme Monadoloji*, (A. Yardımlı çev.), (3.baskı), İdea, İstanbul 2014.
- Esenyel, A., *Heidegger; Varlığın Patikaları*, (1. baskı), Ayrıntı, Ankara 2020.
- Ejder, Ö., *Heidegger Düşüncesinde Sıkıntı Kavramı Üzerinden Modernite Eleştirisi. Cogito Dergisi: Varlığın Çobanı*, 64, 2010, 237-245.
- Gökberk, M., *Felsefe Tarihi*.(27. baskı), Remzi Kitapevi, İstanbul 2015.
- Gürsoy, K., *Varoluş ve Felsefe*, (3.baskı), Aktif Düşünce, İstanbul 2019.
- Heidegger, M., *Metafizik Nedir?*. (M.Ş.İşpiroglu, S.K.Yetkin, çev.), (2.baskı), Kaknüs, İstanbul 2003.
- Heidegger, M., *Olmaya Bırakılmışlık*, (M.Keskin, çev.), (1.Baskı), Avesta, İstanbul 2013.
- Heidegger, M., *Teknik ve Dönüş/ Özdeşlik ve Ayrım*,(N. Aça, çev.), (2.baskı), Pharmakon, Ankara 2015.
- Heidegger, M., *Varlık ve Zaman*, (A.K.Çüçen,çev.), (2.baskı) Asa Kitapevi, Bursa 2000.
- Heidegger, M., *Varlık ve Zaman*, (K. Ökten,çev.) (3.baskı) Alfa, İstanbul 2019.
- Heidegger, M., *Zaman ve Varlık*, (2.baskı), Ezr Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Heidegger, M., *Düşünmek ne Demektir?*, (R.Şentürk, çev.), (1. baskı), Paradigma, İstanbul 2013.
- Heidegger, M., *Hümanizm Üzerine*, (Y. Örnek, çev.), (3.baskı), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2020.
- Hühnerfeld, P., *Heidegger Bir Filozof Bir Alman*, (D.Özlem, çev.) (1.baskı), Gündoğan, Ankara 1994.
- Inwood, M., *Heidegger Düşüncesinin Temel Kavramları*, (M. Bal, çev.), *Özne Dergisi*,16, 2012, 254-303.
- İsi, H., “Gerçek ve Hakikat Sözcükleri Üzerine Felsefi ve Dilbilimsel İnceleme”. *Sosyal Araştırma Dergisi*, sayı: 4, 2015, 185-187.

- İyi, S., *Martin Heidegger'de İnsan Sorunu*, Asa, Bursa 2003.
- İyi, S., *Heidegger'de Logosun Yeri.Cogito Dergisi: Heidegger: Varlığın Çobanı*, 64, 2010, 125-133
- Manav, F., *Martin Heidegger'in Varoluşçu Hermeneuetiği*, (Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013.
- Manav, F., *Martin Heidegger ve Varoluşçu Hermeneutik*, (1.baskı), Elis, Ankara 2014
- Özlem, D., *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, (2.baskı), İnkılap Kitapevi, İstanbul 1997
- Özlem, D., *Mantık*, (7. baskı), İnkılap Yayınevi, Ankara 2004
- Özalp, H., *Karl Jaspers'in Yaşamı ve Din Felsefesi Üzerinedüşünceler*, (1.baskı), Asitan, İstanbul 1995.
- Palmer, R. E., *Hermenötik*, (1. baskı), Düşün, İstanbul 2015.
- Platon, *Diyaloglar "Sofist"*, (C. Karakaya,çev.), (1.baskı), İletişim, İstanbul 2016.
- Pöggler, O., Alleman, B., *Heidegger Üzerine İki Yazı*, (D. Özlem, çev.), (1.baskı), İnkılap Kitapevi, İstanbul 2006.
- Platon., *Devlet*, (F.Akderin, çev.), (2. baskı), Say, İstanbul 2016.
- Sartre, J. P., *Varlık ve Hiçlik*, (T.İlgaz, G. Ç. Eksen, çev.), (8.baskı), İthaki, İstanbul 2017.
- Solomon, R. C., *Akılcılıktan Varoluşçuluğa*, (R. Kuldaşlı, çev.), (1.baskı), Türkiye İş Bankası, İstanbul 2020.
- Spinoza, B., *Etika*, (H. Z. Ülken, çev.), (4. baskı), Dost, Ankara 2011.
- Steiner, G., *Heidegger*, (S. Sahra, çev.), (2.baskı), Hece, Ankara 2003.
- Towarnickı, F. D., *Martin ve Heidegger: Anılar ve Günlükler*, (Z. Durukal, çev.), (3.baskı), Yapı Kredi, İstanbul 2017.
- Ülken, H. Z., *Varlık ve Oluş* (2.baskı), Doğu Batı, Ankara 2014.
- Yıldız. L., *Martin Heidegger'in Varlık ve Bilim Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006.
- Wolin, R., *Heidegger'in Çocukları*, (H. Arslan, çev.), Paradigma, İstanbul 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Esra AKSOY
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	-
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	